

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

ה כִּי־יִשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד
 מֵהֶם וּבֶן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה
 אִשְׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר
 יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחְהָ לוֹ
 לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: ו וְהָיָה הַבְּכוֹר
 אֲשֶׁר תֵּלֵד יִקּוּם עַל־שֵׁם אָחִיו
 הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

פּוּם תּוֹרָא בְּדִישָׁה: ה אַרְי
 יִתְבוּן אֲחִין פְּחָדָא וַיְמוּת
 חַד מְנַהֲוֹן וּבֵר לִית לָהּ לָא
 תְּהִי אִתָּת מִתְנָא לְבָרָא
 לְגַבְר חֲלוּנִי יִבְמָה יַעוּל
 עָלֶיהָ וַיִּסְבֵּה לָהּ לְאִנְתּוֹ
 וַיִּבְמָה: ו וַיְהִי בּוֹכְרָא דִּי
 תֵּלִיד יִקּוּם עַל שְׁמָא
 דְּאָחוּהִי מִתְנָא וְלֹא יִתְמַחִי

תולדות אהרן כי ישבו אחים יחדו. יבמות
 ד. יז: כד. קיא. בתרא קיט: מכות כג. נדה
 מד. ומת אחד מהם. יבמות כד. ובן אין לו.
 שם כב: לה: פז: נדה שם: לא תהיה אשת
 המת. יבמות יג: צב: קידושין עו. בכורות
 יט: יבמה יבא עליה. יבמות ג: כז: ל: לט:
 נו. כתובות פב. ולקחה לו לאשה. יבמות

ח. יט: כ. לט. כתובות פב: קידושין יד. והיה הבכור. יבמות יב. כד. מ. בתרא יב: בכורות נב: יקום על שם אחיו. יבמות כד. מ. בכורות נב. ואם
 לא יחפוף האיש לקחת. יבמות כ. לט: מא: מד. נדה נב.

רש"י

שפתי חכמים

נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה
 מלאכתו (למעשה ולחלה) וגידולו מן הארץ אף כל כיוצא
 בו ילא הסולב והמגנן והמחנן שאין גידולו מן הארץ
 ילא הלש והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה ילא הבדל
 בחמרים וזגרוגרות שנגמרה מלאכתן למעשה:
 (ה) כי ישבו אחים יחדו. שהיתה להם ישיבה אחת
 בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו: יחדו.
 המיוחדים נחלה מ פרט לאחיו מן האס: ובן אין
 לו. עיין עליו צן ג או צמ: או צן הבן או צת הבן (או
 צן הצמ) או צת הצמ: (ו) והיה הבכור. גדול האחים
 ה הוא מיינס אומה: אשר תלד. פרט לאילוניות ע
 שאינה יולדת: יקום על שם אחיו. זה שיינס את
 אשתו יטול נחלה מ המת נכסיו אציו: ולא ימחה
 שמו. פרט לאשת צ סריס ששמו מחוי:

א ב"מ 99. ביבמות יז: ג שם כב: ד שם כד.

משמע מ"מ ובדישו לדרשא אחינא אתי כמו שמפרש והולך ולמה
 נאמר דיש כו' וכעין זה פירשתי בסוף פ' עקב על לא יתיצב איש
 וכו': ד ר"ל אם נותנן על הגג לייבשן ונתקשרו זה עם זה וצריך
 להפרידם זה מזה אם רוצה ליטלן. ופי' שבאלו המלאכות אפילו
 מצוה ליכא אבל במלאכו' שהן גידולי קרקע ולא נגמרה מלאכתן
 אע"פ שאינו עובר בלאו כדנפקא משור ולא אדם מ"מ מצוה איכא
 אם לא התנה עמו אבל באלו אפילו תנאי לא צריך: פ ר"ל דוקא
 המיוחדים בנחלה שזה יורש את זה אם מת דהיינו אחים מן האב
 פרט לאחים מן האם שאין זה יורש את זה שכל קרובי אביו יורשין
 אותו ולא אחיו מאמו וא"ת ל"ל יחדו תיפוק ליה מג"ש דאחים
 אחים מבני יעקב כתיב הכא אחים וכתיב התם שנים עשר עבדיך
 אחים וגו' מה להלן מן האב אף כאן מן האב ו"ל כיון שמצינו
 דנקראו אחים אפילו קרובים כדכתיב אנשים אחים אנחנו ה"א אפילו
 קרובים חייבין לייבם כמו שמצינו גבי בועז לכך כתיב יחדו המיוחדים
 בנחלה כו' ובגמרא פ"ב דיבמות תירצו בענין אחר ע"ש והביא
 הרא"ם ע"ש: ג ר"ל מדכתיב אין ביו"ד דהל"ל אן חסר יו"ד כמו
 שנכתב בסמוך מאן יבמי חסר יוד ומדכתיב ביו"ד קוראו אין ואל"ף
 מתחלף בעי"ן והוי כאלו כתיב עיין ר"ל עיין עליו שאם יש לו בן
 או בת כו' שפטורה מן החליצה ומן היבום: פ ר"ל שמצוה בגדול
 לייבם וא"ת דלמא אם אין בכור פטורים מיבום וי"ל דא"כ לא הל"ל
 כי ישבו אחים יחדו דהוא בא ללמדך פרט לאשת אחיו שלא היה

בעולמו כדפירש"י ואם אחיו שאינו בכור אין מייבם למה איצטריך למעט אשת אחיו שלא היה בעולמו פשיטא דהא לאו בכור הוא אלא
 ודאי שמע מינה דאף אחיו שאינו בכור מייבם ומה שכתוב בכור בא ללמדך שמצוה בגדול מן האחים כדפירש"י: ע ושיעור הכתוב כך
 הוא ולקחה לו לאשה והיה הבכור כלומר המייבם יהיה בכור. אשר תלד ואותה יבמה תהיה ראויה לילד פרט לאילוניות כו': פ (גמ') אתה
 אומר לנחלה או אינו אלא שאם שמו יוסף קורין שמו יוסף יוחנן קורין שמו יוחנן נאמר כאן שם אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו
 בנחלתם מה להלן נחלה אף כאן נחלה: צ ותנן ביבמות (דף עט) אם ה' סריס חמה פירש"י שלקה ממעי אמו שלא ראה חמה שעה אחת

ספורנו

בעל המורים

שיתקלקל ברעי או במים מרוב הכאב: (ה) ויבמה. יסיר אותה
 מהיות עוד יבמתו אבל תהיה כאשתו לכל דבר אפילו לגרשה
 בגט ולהחזירה: (ו) ולא ימחה שמו מירש"י. שה"י הולד נחשב
 אצל ה' יתעלה קיום פריה ורבייה למת שהרי נולד ע"י קדושו
 של מת ואין היבם צריך לקדשה קדושין אחרים וזה מאס אונן

שור קונוה חיה לא ידע קונו לפיכך יפרע נרעוה של עגל: (ה) כי
 ישבו אחים יחדו. סמך ללא מחסום לומר לך יבמה שנפלה לפני
 מוכה שחין אין חוסמין אומה: ובן אין לו. ס"מ אונן עם אל"ף
 דאין כל' לא יעשה כאונן שהיה דש מפניס חזרה מנחמן ולכן סמך
 לו נדעשו: לאשה ויבמה. נגימ' ויבמה בעל כחמה:

תשעה

בראשית לח וישב

אונקלוס

וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינָי יְהוָה
 וַיִּמָּתְהוּ יְהוָה: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 לְאוֹנָן בֵּן אֶל־אִשְׁתּוֹ אַחִיךָ וַיִּבֶם
 אֶתְּךָ וְהִקָּם זֶרַע לְאַחִיךָ: ^ט וַיֵּדַע
 אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה
 אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתּוֹ אַחִיו וְשָׁחַת
 אֶרְצָה לְבַלְתִּי נִתֵּן־זֶרַע לְאַחִיו:
 וַיֵּרַע בְּעֵינָי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּמָּתְהוּ גַם־אֹתוֹ: ^י וַיֹּאמֶר יְהוּדָה

וַיִּמָּתְהוּ יְהוָה: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 לְאוֹנָן בֵּן אֶל־אִשְׁתּוֹ אַחִיךָ וַיִּבֶם
 אֶתְּךָ וְהִקָּם זֶרַע לְאַחִיךָ: ^ט וַיֵּדַע
 אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה
 אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתּוֹ אַחִיו וְשָׁחַת
 אֶרְצָה לְבַלְתִּי נִתֵּן־זֶרַע לְאַחִיו:
 וַיֵּרַע בְּעֵינָי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּמָּתְהוּ גַם־אֹתוֹ: ^י וַיֹּאמֶר יְהוּדָה

תולדות אהרן והיה אם בא יבמות לד:
 וירע בעיני ה' נדה יג: ויסת גם אותו.
 יבמות שם

וַיִּמָּתְהוּ גַם־אֹתוֹ: ^י וַיֹּאמֶר יְהוּדָה

לְתַמָּר כַּלְתּוֹ שְׂבִי אֶלְמָנָה בֵּית־אֲבִיךָ עַד־יִגְדַּל

רש"י

שפת חכמים

(ז) רע בעיני ה'. כרעמו של אוֹנָן משחית זרעו שנא' כַּלְטָן וַיִּמָּתְהוּ גַם אֹתוֹ כְּמִיתָמוֹ שֶׁל עַר מִיתָמוֹ שֶׁל אוֹנָן וְלָמָּה הִיָּה עַר מִשְׁחִית זֶרַעוֹ מִ כְּדִי שֶׁלֹּא תַמְעַבֵּר וַיִּכְחַשׁ יִפְיָה: (ח) וְהִקָּם זֶרַע. הַנֵּן יִקְרָא נַ ע"ש הַמַּת: (ט) וְשָׁחַת אֶרְצָה. דַּשׁ מִנְפָּסִים חוֹרָה מִנְחוֹן (נ"ר):

כנעני וק"ל: מ בשלמא מה שהיה אוֹנָן משחית כמו שמפרש הפסוק הטעם דהבן נקרא על שם אחיו המת, וזה לא היה רוצה לעשות: ג (נח"י), האריך שם לסתור דברי הרמב"ן והרא"ם ע"ש. והכי פירושו הבן יהא נקרא על שם המת כאילו המת הוא אביו, וזהו שכתוב יפיה: (ח) והקם זרע. הַנֵּן יִקְרָא נַ ע"ש הַמַּת: (ט) ושחית ארצה. דַּשׁ מִנְפָּסִים חוֹרָה מִנְחוֹן (נ"ר):

רמב"ן

ואיננו שם שיקרא לו שם. ואין כזה טעם או ריח. ודעת רבי אברהם שסיפר הכתוב אנה נולדו, ואמר בלדתה אותו כאילו אמר בלדתה אותם, כי במקום אחד נולדו כולם:

ויש אומרים (הרד"ק, ומהר"ם מרוטנברג) כי היה דרכם שיקרא האב שם הבכור, ותקרא האם שם השני, על כן הראשון ויקרא את שמו, והשני ותקרא, ואמר בשלישי ותקרא, כי יהודה היה בכזיב בלדתה אותו

ספורנו

הזרע ונמצא אחיו זוכה במקצתם: לְבַלְתִּי נִתֵּן זֶרַע לְאַחִיו. שלא יזכה אחיו על ידו שיושג התכלית המכוון בקדושו: (יא) שְׂבִי אֶלְמָנָה. המתניני באלמנות כמו ימים רבים חשבי לי:

בקריאת שם בלתי נאות: (ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. בלתי רע לבריות: (ט) כי לא לו יהיה הזרע. ידע שלא היה הוא לבדו הזוכה בכל אותה המצוה שהרי בקדושי אחיו יקיים

רשב"ם

קמץ וכן ארך אפים וגדל חסד. ואם שלש אלה לא יעשה לה. אבל את שלש הערים מלאפ"ים הוא: (י) גם אותו. דרשו חכמים כי בעון כזה מת על שהיה משחית זרעו שלא תתעבר ותכחיש

(ט) כי לא לו יהיה הזרע. ומקפידים היו בכך: נתן זרע. חטף קמץ. שכל תיבת מלאפ"ים שטעמה באות אחרונה ותיבה שסמוכה לה טעמה באות ראשונה הרי הם במקף והמלאפ"ים נהפך לחטף

מנחת שי

(ט) כי לא לו. בס"ס לא בדגש: נתן זרע. התי"ו בקמץ לבד: (י) גם אתו. וכן גם הוא הגימ"ל דגושה: (יא) בית אביך. הבי"ת רפה:

תשע"ט

יונתן בן עוזיאל

בּוֹכְרָא דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יי על דְּלֹא הָוּה יְהִיב זְרַעִיה לְאַנְתְּתִיה וְתִקִּיף רוּגְוָא דִּי עֲלִיה וְקַטְלִיה יי: ח וְאָמַר יְהוּדָה לְאוּנָן עוֹל לֹות אִתָּת אַחוּד וַיִּיבֶם יְתָה וְאָקָם זְרַעָא עַל שְׁמָא דְאַחוּד: ט וַיִּדַע אוּנָן אָרוּם לָא עַל שְׁמִיה אִיקְרוּן בְּנִין וְהָוה כַּד הָוה עֲלִיל לֹות אֲנְתְּתִיה דְאַחוּי הָוה מְחַבֵּל עוֹבְדוּי עַל אַרְעָא דְלֹא לְמַקְמָה בְּנִין עַל שְׁמִיה דְאַחוּי: י וּבְאֵשׁ קָדָם יי מַה דְעֵבַד וְקַטַע אוּף ית יומוי: יא וְאָמַר יְהוּדָה לְתַמָּר כְּלַתִּיה תִּיבִי אַרְמְלָא בֵּית

רמב"ן

אבן עזרא

ועל דעתי, שלה, לשון דבר הפוסק והכוזב, וכך לא תשלה אותי (מ"ב ד כח) אמר בו התרגום לא תכדב פתגמך באמתך. ואולי יתיחס ללשון שגגה שלו, כי השוגג כוזב במחשבתו, ואמר הכתוב כי קראתו שלה על שם המקום, כי היה בכזיב בלדתה אותו, כדרך והיה הנערה (לעיל כו יד). וזה מאמרם בבראשית רבה, פסקת:

ו. ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'. לא הזכיר הכתוב פשעו כאשר עשה באחיו, אבל אמר כי בחטאו מת, להודיע שלא היה זה בענש יהודה על מכירת יוסף, כי ההצלה עמדה על המכירה, ולא היה בבית האבות שכול זולתי זה שהיה רע בעיני השם, כי זרע צדיקים יבורך ועל כן היה יעקב מתאבל על

בנו ימים רבים וימאן להתנחם, שהיה הדבר בעיניו עונש גדול לו מלבד אהבתו אותו:

ח. ויבם אותה והקם זרע לאחיה. הבן יקרא על שם המת, לשון רש"י. ואין זה אמת, כי במצות התורה נאמר גם כן (דברים כה ה) יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל, ואין היבם מצווה לקרא לבנו

כשם אחיו המת, ואמר בכועז וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו ותקראנה אותו עובד לא מחלון (רות ד י):

ועוד, שאמר וידע אוּנָן כי לא לו יהיה הזרע, ומה הרעה אשר תבא עליו עד כי השחית זרעו מפניה אם יקרא שם בנו כשם אחיו המת, ורוב בני האדם מתאווים לעשות כן. ולא אמר הכתוב "ויאמר אוּנָן" אבל אמר וידע אוּנָן כי לא לו יהיה הזרע, כי ידיעה ברורה היתה לו בזה שלא יהיה לו הזרע:

אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, ונכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עינים לראות ואזנים לשמוע. והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת:

והיו נוהגים לישא אשת המת האח או האב או הקרוב מן המשפחה. ולא ידענו אם היה המנהג קדמון לפני יהודה. ובבראשית רבה (פה ה) אמרו כי יהודה התחיל במצות יבום תחלה, כי כאשר קבל הסוד מאבותיו נודרו להקים אותו. וכאשר באתה התורה ואסרה אשת קצת הקרובים, רצה הקב"ה להתיר איסור אשת האח מפני היבום, ולא רצה שידחה מפניו איסור אשת אחי האב והבן וזולתם, כי באח הורגל הדבר ותועלת קרובה ולא בהם, כמו שהזכרתי:

והנה נחשב לאכזריות גדולה באח כאשר לא יחפוץ ליבם, וקוראים אותו בית חלוץ הנעל (דברים כה י) כי עתה חלץ מהם, וראוי הוא שתעשה המצוה זאת בחליצת הנעל. וחכמי ישראל הקדמונים מדעתם הענין הנכבד הזה, הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה, באותם שלא יהיה בהם איסור השאר, וקראו אותו גאולה, וזהו ענין בועז וטעם נעמי והשכנות. והמשכיל יבין:

יא. וטעם שבי אלמנה בית אביך. שתנהגי אלמנותיך שם עד יגדל שלה, רמז לה התאכלי ולבשי בגדי אבל

אבי עזר

(ח) ויבם אותה וגו'. נפ' כי תלא מניא הרב ויכוח נגד מנחשי תורתנו. לומר מלוא יבם אינו אלא נקרונים ולא נאחיס. ולא אמרו הכתוב אמר ויבמה וזה אות כי איננה יבמה אלא נשם. כמו שנה יבמתך. והשיגם הרב מזה הפסוק. שנאמר ויבם אותה והוא יבמה. והוא פעל נגור משם. כמו ושנרו מן שני: (ט) נתן זרע כמו השלם. היינו כמו השלמים. שנכתב לנבלי שמור מלומי. והנכון נמון נחולס. ושכיל מקף נא קמץ חטף. אף שדרך הספרים לחסר אות מן המקור. כמו ביום מת ה'. נגשת אל הקודש:

שְׁלָה בְנֵי כִי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־
 הוּא כְּאָחִיו וְתִלְךָ תִמְרָ וְתִשָּׁב
 בֵּית אָבִיהָ: יב וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וְתָמָה
 בַּת־שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם
 יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֵאֲנוֹ הוּא
 וַחֲרִירָה רַעְהוּ הָעֵדֶלְמִי תִמְנָתָה:
 יג וַיִּגַּד לְתִמְרָ לֵאמֹר הִנֵּה חָמִידִ
 עָלָה תִמְנָתָה לְגִזְ צֵאֲנוֹ: יד וְתָסֵר
 בְּגָדֵי אֱלִמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וְתִכַּס
 בַּצְּעִיף וְתִתְעַלֵּף וְתִשָּׁב בְּפֶתַח
 עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי
 רָאִתָּה כִּי־גָדַל שְׁלָה וְהוּא לֹא־

אָבִיד עַד דְּרָבָא שְׁלָה בְרִי
 אֲרִי אָמַר דְּלָמָּא יָמוּת אָף
 הוּא כְּאָחִיהִי וְאִזְלַת תִּמְרָ
 וַיְתִיבַת בֵּית אָבוּהָא:
 יב וְסָגִיאוּ יוֹמֵיָא וּמְתַת בַּת
 שׁוּעַ אִתָּת יְהוּדָא וְאִתְנַחֵם
 יְהוּדָא וּסְלִיק עַל גִּזְזֵי
 עֵנְיָה הוּא וַחֲרִירָה רַחֲמִיָּה
 עַד לְמָאָה לְתִמְנָתָה:
 יג וְאִתְחַוָּא לְתִמְרָ לְמִימְרָ
 הָא חָמוּדִ סְלַק לְתִמְנָתָה
 לְמִיגַז עֵנְיָה: יד וְאִעֲדִיאת
 לְבוּשֵׁי אֲרָמְלוּתָהּ מִנָּה
 וְאִתְכַּפִּיאת בְּעֵיפָא
 וְאִתְקַנַּת וַיְתִיבַת בְּפִרְשׁוֹת
 עֵינֵי דִי עַל אֲרַח תִּמְנָתָה
 אֲרִי חֲזוּת אֲרִי רָבָא שְׁלָה
 וְהוּא לֹא אִתִּיהִיבַת לִיה

תולדות אהרן ותפת בת. סוטה יג:
 ותשב בפתח. שם י. ספר הוזהר פ' אחרי
 מות ופ' ויקהל

שפתי חכמים

רש"י

הקם ורע לאחיך ולא שם לאחיך, ולא שמה גרים ע"ש: פ דקשה
 לרש"י להפסוק סותר עצמו דמתחילה כתיב עד יגדל שלה בני,
 משמע שהיה ברעתו ליתנה לשלה, ואחר כך כתיב כי אמר פן ימות
 וגו' משמע שלא רצה ליתנה לו, ועוד האי כי מאי נתינת טעם הוא
 אשלמעלה שמאחר שהוחזקה לקטלנית איך אפשר שיתננה לו אחר
 שיגדל, ועל זה פירש רוחה היה אותה בקש, רצה לומר מה שאמר
 עד כי יגדל שלה בני רוחה היה אותה שלא היה ברעתו להשיאו
 לה, ומה שכתוב כי אמר פן ימות, הוא נתינת טעם על זה למה לא
 היה ברעתו וכו', ומפרש כי אמר פן ימות וכו': ע ואף על גב דלעיל
 (פ' י"ב) כתיב ויעל ופרש"י (שם) דויעל דבוק עם תמנתה, אם כן למה
 לא פירש זה לעיל, יש לומר דילמא ויעל קאי על גוזזי צאנו, כלומר
 עלה להר מקום שהיו שם הרועים, לעמוד על גוזזי צאנו וק"ל:
 פ מדכתיב בסמוך (פ' ט"ו) כי כסתה פניה, דמשמע שכבר הזכיר זה
 למעלה: צ לפי ששני דרכים מתפשטות זה לכאן וזה לכאן, צריך
 לפתוח עינים להתבונן באיזה דרך ילך, והיינו פתח עינים פתיחת
 עינים: ק פירוש בקברו של אברהם אבינו, והתפללה שיוזמן לה
 איש מזרע אברהם כדי להעמיד בנים ממנו, והוא מאמר רז"ל בפ"ק
 דסוטה (י'): ר שהרי אחר כך חזרה ולבשה בגדי אלמנותה, ואם

(יא) כי אמר וגו', כלומר רוחה היה אותה נקש פ
 שלא היה נדעמו להשיאה לו: כי אמר פן ימות.
 מוזקת היא זו שימותו אנשיה*: (יב) ויעל על גוזזי
 צאנו. ועל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו: (יג) עלה
 תמנתה. וכשמזון הוא לומר וירד שמזון וגו'
 תמנתה** ע נשפוע ההר הימה יושבת עולין לה מכאן
 ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף, כסתה פניה פ שלא
 יכיר זה: ותשב בפתח עינים. נפתחת עינים
 נפרשת דרכים צ שעל דרך תמנתה. ורצונו דרשו***
 נפתחו של אברהם אבינו ק שכל עינים מנפות לראותו:
 כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך הפקירה עלמה
 אלל יהודה שהימה מתאוה ר להעמיד ממנו בנים:
 * יבמות ז' ** שופטים י' *** סוטה י'

בשכיל זנות היחה עושה לא היחה חירות ולובשת בגדי אלמנותה, (מהרש"ל):

רב יהודה אמר אית דינא דגוד¹¹ או אגוד רב נחמן [אמר] לית ליה דינא דגוד או¹² אגוד, פירוש לשון גוד או אגוד משוך או המשך¹³ שאומר לו קנה או מכור, (ערך גד ב').

¹¹ג' ז' וחדא ידעא פלכא ועבדא בסתריק¹⁴, פי' כמו (משלי ל"א י"ט) וכפיה תמכו פלך, (ערך פלך א').

וחדא נוולא בסתריק, פי' אורגת, (ערך נוול ב').

¹²ד' ז' דכריך מיניה¹⁵ פורתא וכריך מלעיל, פי"א לאחר שהיה כרוך כולו חוזר וכורך מסופו לכדו¹⁶ כרך מעט כשיעור שיכנס וישב ברוח באותן שני טפחים, (ערך כרך ב').

אשר שברת ושמתם בארון תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי הלוחות מונחין בארון וכו' [ע' מנחות דף צ"ט א'], (ערך שבר א').

נכתביה באנפי¹⁷ נפשיה¹⁸ אידי דזוטר מירכס, [ע' יבמות דף קי"ג ב'], (ערך רכס ג').

¹⁹ו' ז' מאי וסר מרע אמר ר' אבא בר שמואל מנהגו של עולם¹⁹ חצי פרוטה לחנוני איוב מדנפשיה²⁰ יהיב, ס"א איוב ויתרה משלו²¹, פירוש כששוקל התגר מעותיו למוכר ונמצאו מכריעות חצי פרוטה הולכין אצל חנווני ולוקחין²² פירות בפרוטה ומחלקין אותן ביניהן ואיוב היה מוותרת ומניחה למוכר, (ערך חץ ב').

²³ו' ז' גומא, [ע' נדה דף נ"ב א'], (ערך גם ב').

ולכלי²³ טיפה וטיפה בראתי דפוס בפני עצמה, [דברי המוספי ע' בדמאי פ"ה מ"ג-ד'], (ערך דפוס).

בויקרא רבה אשה כי תזריע פרשת [לעשות]²⁴ לרוח משקל (פטו)²⁵ אינן לך כל טיפה וטיפה שהיא יורדת מן הרקיע שלא ברא לה הקב"ה גסטרא בפני עצמה, ס"א קנצטרא, ובסוף גמרא דפרק השותפין כל טיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, (ערך גסטר ב').

יקר הערך

רו. המלות "אית דינא דגוד" נדפסו בטעות ב' פעמים בד"פ וד"ו, ולנכון בד"א. רז. כ"ה בד"ו וד"א, ובד"פ א"י. רח. הב"י בטור ח"מ ס' קע"א העתיק לנכון לשון הערוך או "אמשוך" וכצ"ל. רט. בנוסחתינו וחדא ידעא "פילכא ונוולא", וגי' "ביסתרקי" כ"ה גם ברגמ"ה ובל"א שברש"י ועי' הגירסאות בד"ס, ובאלפסי וחדא ידעא פילכי ונוולא וביסתרקי. רי. בנוסחתינו דכריך "ביה" פורתא "וכרכיה לעיל". ריא. הוא פי' רגמ"ה. ריב. כ"ה בד"ו וד"א כמ"ש גם ברגמ"ה, ובד"פ "לברו". ריג. בעה"ש בטעות "בענפי". ריד. בנוסחתינו "וליתכביה לחודיה וליקדמיה", ובפי' רגמ"ה "ונכתביה באנפי נפשיה ונקדמיה", ובש"ס כ"א א"פ ור' בד"ס "באפי נפשיה". רטו. בנוסחתינו "איוב וותרן בממונו היה" מנהגו של עולם "נותן" חצי פרוטה לחנוני, (ומלת "נותן" ליתא גם בד"ל ע' בד"ס). רטז. כ"ה בד"ו וד"א, ובד"פ "מנפשיה" ובנוסחתינו כגי' ס"א איוב "ויתרה משלו", ובש"ס כ"י פ' וא"פ ור' "מדנפשיה קיהיב" וכ"ה בילקוט (ד"ס). ריז. כ"ה בד"ו וד"א, ובד"פ ס"א איוב "ותרן משלו היה". ריח. כ"ה בד"ו וד"א, ובד"פ "לוקחין". ריט. בנוסחתינו "וכל" טיפה וטיפה בראתי "לה". רכ. כ"ה לנכון בדפ"ר. רכא. לפנינו במדרש ליתא מאמר זה.

בבא בתרא דף יג

מאירת עינים

חשן משפט קעא הלכות חלוקת שותפות

שפתי כהן רבה

מיירי צמחיה, וזהו ללא כמו שכתבתי בפרישה [סעיף א'] ונכמ"ע גריש סימן זה [סק"ד]. מיהו בלא"ה כדי שלא תקשה דברי המחבר אהדדי, דלאן קמס וכמז כהרמב"ם דאם יש בו דין חלוקה חולקין, ובסוף סימן שט"ו סעיף ג' קמס וכמז כדברי הר"ש [הג"ל] דאין חולקין בדבר הנשכר להן

לזמן, וז"ל מהמחבר דהקדים כאן שזה לתור, שכתב אחד השוכר מקלט שזה או חזר, משמע ליה דמיירי בחזר דומיא דשדה לית ציה היוק ראייה, ומיירי כאן בחלוקה בלא מחילה, ולקמן סימן שט"ו דמיירי צבית וקמס צית יש צו משום היוק ראייה וצריך לחלק צמחיות, צזה קמל"ן דאין לחלוק צמחיה דבר הנשכר, והטור מציא כאן לשון הרמב"ם שכתב אחד ששכר מקלט חזר או שדה כו', ומדקדקיס חזר משמע דמיירי מקמס חזר דיש צו היוק ראייה, משו"ה קמתמה על הרמב"ם. ומור"ם דכתב כאן ובסוף סימן שט"ו דיש חולקין, היינו לפי נוסחת הרמב"ם שהציא הטור דהקדים חזר, ומשמע דס"ל לרמב"ם דאפילו צמחיה חולקין וכמו שכתבתי, ודוק. ועיין מה שכתבתי עוד מזה לקמן בסימן שט"ו* דפרישה [סעיף ב'] ובסמ"ע [סק"ד]:

י' אם אין בו דין חלוקה ואמר האחד נעשה שני חלקים אחד שיהא בו כשיעור ואחד קטן ואני אטול הקטן ואתה טול הגדול ותן לי דמים ששוה יותר הגדול ^באינו יכול לכופו ^בלאפילו אם אמר לו טול אתה הגדול במתנה יכול הלה לומר ^בלאין רצוני לקבל מתנה ^במיש חולקים בזה ^באבל אם אמר לו טול

ציונים ומקורות (ל) טול סעיף י"ג גמס הר"ף ב"ב ח' ע"ב מדפי הר"ף והרמב"ם פ"א משכנים ה"ה. (מ) שם בטור גמס ר"ח והר"ש ב"ב פ"א ס"י ב'. (נ) שם בטור סעיף ט"ו גמס רצוני יונה שם י"ג ע"ב ד"ה הא דתניא.

היוק ראייה, משו"ה קמתמה על הרמב"ם. ומור"ם דכתב כאן ובסוף סימן שט"ו דיש חולקין, היינו לפי נוסחת הרמב"ם שהציא הטור דהקדים חזר, ומשמע דס"ל לרמב"ם דאפילו צמחיה חולקין וכמו שכתבתי, ודוק. ועיין מה שכתבתי עוד מזה לקמן בסימן שט"ו* דפרישה [סעיף ב'] ובסמ"ע [סק"ד]:

סעיף י' ג: אינו יכול דברו. הטור [סעיף ט"ו] מסיים וכמז ז"ל, או איני חלק את הגדול לפי שזו דמיה ואמה הקטן אין שומעין לו, עכ"ל. והיינו טעמא, דיכול לומר אין לי דמיה לקנות בהן ימרון דחלק הגדול, ולקבל ממך הימרון וליקח לחלקי חלק הקטן דבר שאינו ראוי לשמיעי איני רואה, ודוקא בגוד או איגוד הכל הוא דשומעין, דאז אומר לו אם אין לך מעות לקנות בהן הכל הריני נתן לך מעות בעד כל חלקך. וע"י סימיו הטור והמחבר וכמז, דאם נתן לו הצריחה, ואומר לו טול אמה החלק הגדול בשווי ויהיה לך דבר הראוי לשמיעי וכן לי הימרון, או איני אקחנו ואמן לך הימרון, ואם אינך חפץ בחלק הקטן הריני קונה ממך הכל, כו"ע מודים דשומעין לו, כיון דנתן לו הצריחה שיקח דבר הראוי לשמיעי או דמי כל חלקך, ודוק: **בדן איני רוצה לקבל מתנה, משום דכתיב [משלי ט"ו כ"ז] ושונא מתנות יחיה, והחולקין צוה דכתיב, ר"ל חולקין צמחיה לחוד, וסבירא להו דנחא דחזירו נתן לו לטובת עצמו דניחא ליה בחלוקה, ע"ז לא קאי הקרא:**

ש"ך בת"ש
ועיין מה
שכתבתי שם
[סק"ד] ע"ל

ערך להם

י"א דבדבר העומד ליגבות כמו שטר חוב או משכון לא דיינינן ביה גוד או אגוד. וביי חסודס ה' בשם חשבונות הרשב"א המיוחסות ס"י מ"ג, ואין נראה כן

טורי והב

לכפותו לחלוק כדי שיוכל אח"כ להושיב אחר, ולא כל כמיניה לגרום לו הוצאות בשביל זה, דקשה גם על זה, מהי תיתי לכופו לחלוק באין היוק ראייה, ואי מיירי שטוען עכשיו שיש לו היוק ראייה מכאן ואילך, אז באמת כופהו. ונראה לע"ד לישב דברי השו"ע, דס"ל בשכירות מקום בשותפות ודאי נתכוננו תחילה שלא יעשה הוצאה לבנות מחיצה במקום שאין קיים להם לעולם, אלא כל מי שירצה לבטל היוק ראייה מעליו יעשה הוצאה בחנם, וזהו שכתב כאן חולקין, דהיינו עיקר החצר, ומ"ש

באר הגולה

סעיף י' כ. לשון הטור סעיף י"ג וי"ד. ל. צריחתא שם [ב"ב] דף י"ג (ע"א) [ע"ב] וכלשונ"ג, ודלמוקי לה שם, לעולם דקמתי וכו'. וכן פסק הר"ף [שם ח'] ע"ב מדפי הר"ף [שם] משום דמסתבר טעמיה, וכ"כ הרמב"ם בסוף פרק המזכר [שם פ"א משכנים ה"ה], וכ"כ הטור [סעיף י"ג] שגמס. מ. שם [בטור] גמס ר"ת, כ"כ הר"ש [שם פ"א ס"י ג'] צמטו שספסיס לדעת הסבורים כן, כיון דקמ"ל יחד וצבית הלכה כרבינו לית לן לאכרועי טעמא דיחידאה מסבירא דנפשי, ולדרכה שיטת התלמוד כמ"ק וכו'. ולזה הסכים הר"ש, וכ"כ הרב המגיד [שם] גמס י"א. נ. שם [בטור] סעיף ט"ו גמס ה"ר יונה [שם ד"ה הא דתניא], וכ"כ הרב המגיד שם שיש

שכתבו כן, ושזה דעת הרב רמב"ן ז"ל [שם ד"ה גוד] צוה.

באר היטב

שם, עכ"ל הסמ"ע [סק"ב]. וכמז הש"ך [סק"ח] דחירון זה אינו טוח לו, ועל כן מתלק הוא בין אם רוצה לחלוק משום היוק ראייה פשיטא דכופין, ולקמן סימן שט"ו גלי אדעמיה דלא קפיד אחיק ראייה, רק דלא ניחא ליה צאינא אחרונה, אינו יכול לחלוק צאינו שלהם. עיין בתשובת מהרשד"ם [חרי"מ] ס"י קנ"ח, עכ"ל. [גם הט"ו השיג על הסמ"ע צוה, וכמז דג"ל לישב דברי השו"ע, דס"ל בשכירות מקום בשותפות ודאי נתכוננו תחילה שלא יעשה הוצאה לבנות מחיצה במקום שאין קיים להם לעולם, אלא כל מי שירצה לבטל היוק ראייה מעליו יעשה הוצאה בחנם, וזהו שכתב כאן חולקין, דהיינו עיקר החצר, ומ"ש מודים דשומעין לו, אבל צוה יכול לומר אין לי דמיה לקנות בהם ימרון דחלק הגדול, וגם ליקח לחלקי חלק הקטן איני רוצה, דדבר סעיף י' יו. לכופו. דדוקא בגוד או איגוד הכל הוא דשומעין לו, אבל צוה יכול לומר אין לי דמיה לקנות בהם ימרון דחלק הגדול, וגם ליקח לחלקי חלק הקטן איני רוצה, דדבר שאינו ראוי לשמיעי. סמ"ע [סק"ב]: יח. מתנה. דכתיב ושונא מתנות יחיה. ומ"ש יש חולקין צוה, ר"ל צמחיה לחוד, וס"ל דנחא דחזירו נתן לו לטובת עצמו, ע"ז לא קאי הקרא. שם [סמ"ע סק"ד]:

פתחי תשובה

סעיף י'. לקבל מתנה. עיין באר היטב [סק"ח]. ועיין בספר אגודת אזור מהבאגון מהר"ם זאב זצ"ל אב"ד דק"ק ביאלאסטאק דיום שלישי בשבת לשבת שובה, שכתב הכרעה וסייעתא נכונה לדעת הר"ף והרמב"ם

סעיף י'. חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר

ש"ך ס"ק ט'. ולי נראה. כ"כ. עיין מ"ש צוה בספר שילתא שלום פרשת לו ס"ק (פ"ג) [פ"ג]. עי"ש:

חידושי רעק"א

צו ג' שנים אשתמש גם אני כנגדך, כיון דלא התנו מחילה צדק, עכ"ל. וכן העמיק הרק"ש [עוד דוח סעיף י"ג]: ש"ך ס"ק ט'. דה"ה בברייתא עיי"ש. כ"כ. עיין לקמן סימן רמ"ה בסמ"ע [סק"ב] ו"ך [ט"ז]. ועיין דממוקי יוסף כ"כ שם דף ר"ב ע"א [ט"ג ע"ב מדפי הר"ף]

שכתב להדיא דדוקא צמחיות הלכה כרשב"ג ולא כרמב"ם. עיי"ש. וז"ל קמא ראייה לזה מסיגיא דגמס דף כ"א ע"א, אדמונתה לי מרשב"ג סייעתיה ומת"ק עיי"ש:

שאלות ותשובות

תתקנה) השוב עוד במי שעשה שיכר לחברו ונמצ' טעות בחשבונם דאין השובר מועיל כליב יאפי' קנו מידו משום דקנין בטעות חוזר כדאית' בשילהי פ"ק דגיטין (דף י"ד) בעובדא דגינאי וכן הדין בקהל שעשו שובר ליחיד מן המס הבא להעתיק דירתו מן העיר ימצאי טעות בחשבונה אבל כופר ואומר בברור שפרע הכל נאמן מפני שהשובר בידו זכיון שהמוקדמין הראשונים הודו לו שפרע הכל ועשו שובר אף על פי שהשניים מצאי טעות אפשר פרע ליד הראשונים ושכחו מלכתוב תשלום פרעונו שהשובר מוכיח והשניים אינם יכולים לטעון בבירור ילפי' הוא פטור.

תתקני) השוב בשנים שלקחי מקום ישיבה בבית הכנסת שאין דין חלוקה לזמנים ידועים כלל למאן דאית ליה דינא דגוד או אגוד בדבריכ שיש בהם דינא דגוד אי אגוד אי נמי למאן דאמר אית דינא במידי דאי אפשר בגוד או אגוד כגון מי שחציו עבד וחציו בן חורין ונראה לי טעמא דמילתא משיב דדינא דגוד או אגוד ודינא דחלוקה לזמנים ידועים תקנתא היא דאלו מדינא הוה לן למימר דאפילו חצר דלית בה שיעור חלוקה אלו רצה זה ליטול חלקו **אלא משום עשייה הטוב והישר אי אפשר ולפי' תקנו להם או דינא דגוד אי אגוד או דינא דחלוקה זמנים ידועים כדי שלא יפסידו זה על זה חלקם.** ותדע לך דאמרי אי דמאן דאית ליה דינא דגוד או אגוד אית ליה תקנתא אחריתי מאי מקשינן ליה ממי שחציו עבד וחציו בן חורין וממרחץ דעני או עשיר הא איהו הא והא אית ליה דהא עקר אלא דאיהו טעי וסבר דאפילו מידי דלא איפשר למימר ביה גוד או אגוד לחידיה לא עבדי תקנתא אחריתי ואהדר דלא ועוד דעל כרחין אית ליה דינא דגוד או אגוד הוא עיקר ועדיפא מחלוקה זמנים כי היכי דלא ליצטרך האי לאיסתלוקי מביתיה כלל לא בעי ואי אמר האי חליקת זמנים והאי גוד או אגוד לזה שומעין דאמר בהלכה וכדמשמע בהדיא בסוגיין ואי אמרת אית דינא דגוד או אגוד בחלוקה זמנים ידועים נמצאת מהפך את הדין על הנתבע דאלו מעיקרא תקנתא דדיני דגוד או אגוד תקינו ליה למהוי ידיה על העליונה למיגד או לאוגודי' לאיסתלוקי מביתיה ועכשו אתה מסלקו בעל כרחו אי לזמן אי בעל כרחיה דתובע זה בא עליו בעקיפין ופותח ליה בחלוקה זמנים ונמצא נתבע מחוייב בכך או שיאמר הוא איני רוצה בחלוקה זמנים אלא גוד או אגוד ולקתה מדת הדין בכך. ונראה לי עוד ראיה מדתנן פרק השותפין בנדרים (דף מ"ז) היה אחד מן השוק מודד מאחד מהם הנאה לא יכנס לחצר רבי אלעזר בן יעקב אומר יכול הוא לומר לו לתוך של חברך אני נכנס איני נכנס לתוך שלך. ואסיקנא בגמרא דבבבא שאין בה דין חלוקה פליגי ופירשו בבבא קמא טעמיה דרבי אלעזר משיב דאית ליה ברירה. כלו' כיון שאין בו כדי חלוקה ואי אפשר שלא ישתמשו בה שניהם.

תתקנה) השוב עוד במי שעשה שיכר לחברו ונמצ' טעות בחשבונם דאין השובר מועיל כליב יאפי' קנו מידו משום דקנין בטעות חוזר כדאית' בשילהי פ"ק דגיטין (דף י"ד) בעובדא דגינאי וכן הדין בקהל שעשו שובר ליחיד מן המס הבא להעתיק דירתו מן העיר ימצאי טעות בחשבונה אבל כופר ואומר בברור שפרע הכל נאמן מפני שהשובר בידו זכיון שהמוקדמין הראשונים הודו לו שפרע הכל ועשו שובר אף על פי שהשניים מצאי טעות אפשר פרע ליד הראשונים ושכחו מלכתוב תשלום פרעונו שהשובר מוכיח והשניים אינם יכולים לטעון בבירור ילפי' הוא פטור.

תתקני) השוב בשנים שלקחי מקום ישיבה בבית הכנסת שאין דין חלוקה לזמנים ידועים כלל למאן דאית ליה דינא דגוד או אגוד בדבריכ שיש בהם דינא דגוד אי אגוד אי נמי למאן דאמר אית דינא במידי דאי אפשר בגוד או אגוד כגון מי שחציו עבד וחציו בן חורין ונראה לי טעמא דמילתא משיב דדינא דגוד או אגוד ודינא דחלוקה לזמנים ידועים תקנתא היא דאלו מדינא הוה לן למימר דאפילו חצר דלית בה שיעור חלוקה אלו רצה זה ליטול חלקו **אלא משום עשייה הטוב והישר אי אפשר ולפי' תקנו להם או דינא דגוד אי אגוד או דינא דחלוקה זמנים ידועים כדי שלא יפסידו זה על זה חלקם.** ותדע לך דאמרי אי דמאן דאית ליה דינא דגוד או אגוד אית ליה תקנתא אחריתי מאי מקשינן ליה ממי שחציו עבד וחציו בן חורין וממרחץ דעני או עשיר הא איהו הא והא אית ליה דהא עקר אלא דאיהו טעי וסבר דאפילו מידי דלא איפשר למימר ביה גוד או אגוד לחידיה לא עבדי תקנתא אחריתי ואהדר דלא ועוד דעל כרחין אית ליה דינא דגוד או אגוד הוא עיקר ועדיפא מחלוקה זמנים כי היכי דלא ליצטרך האי לאיסתלוקי מביתיה כלל לא בעי ואי אמר האי חליקת זמנים והאי גוד או אגוד לזה שומעין דאמר בהלכה וכדמשמע בהדיא בסוגיין ואי אמרת אית דינא דגוד או אגוד בחלוקה זמנים ידועים נמצאת מהפך את הדין על הנתבע דאלו מעיקרא תקנתא דדיני דגוד או אגוד תקינו ליה למהוי ידיה על העליונה למיגד או לאוגודי' לאיסתלוקי מביתיה ועכשו אתה מסלקו בעל כרחו אי לזמן אי בעל כרחיה דתובע זה בא עליו בעקיפין ופותח ליה בחלוקה זמנים ונמצא נתבע מחוייב בכך או שיאמר הוא איני רוצה בחלוקה זמנים אלא גוד או אגוד ולקתה מדת הדין בכך. ונראה לי עוד ראיה מדתנן פרק השותפין בנדרים (דף מ"ז) היה אחד מן השוק מודד מאחד מהם הנאה לא יכנס לחצר רבי אלעזר בן יעקב אומר יכול הוא לומר לו לתוך של חברך אני נכנס איני נכנס לתוך שלך. ואסיקנא בגמרא דבבבא שאין בה דין חלוקה פליגי ופירשו בבבא קמא טעמיה דרבי אלעזר משיב דאית ליה ברירה. כלו' כיון שאין בו כדי חלוקה ואי אפשר שלא ישתמשו בה שניהם.

תתקנה) השוב עוד במי שעשה שיכר לחברו ונמצ' טעות בחשבונם דאין השובר מועיל כליב יאפי' קנו מידו משום דקנין בטעות חוזר כדאית' בשילהי פ"ק דגיטין (דף י"ד) בעובדא דגינאי וכן הדין בקהל שעשו שובר ליחיד מן המס הבא להעתיק דירתו מן העיר ימצאי טעות בחשבונה אבל כופר ואומר בברור שפרע הכל נאמן מפני שהשובר בידו זכיון שהמוקדמין הראשונים הודו לו שפרע הכל ועשו שובר אף על פי שהשניים מצאי טעות אפשר פרע ליד הראשונים ושכחו מלכתוב תשלום פרעונו שהשובר מוכיח והשניים אינם יכולים לטעון בבירור ילפי' הוא פטור.

תתקני) השוב בשנים שלקחי מקום ישיבה בבית הכנסת שאין דין חלוקה לזמנים ידועים כלל למאן דאית ליה דינא דגוד או אגוד בדבריכ שיש בהם דינא דגוד אי אגוד אי נמי למאן דאמר אית דינא במידי דאי אפשר בגוד או אגוד כגון מי שחציו עבד וחציו בן חורין ונראה לי טעמא דמילתא משיב דדינא דגוד או אגוד ודינא דחלוקה לזמנים ידועים תקנתא היא דאלו מדינא הוה לן למימר דאפילו חצר דלית בה שיעור חלוקה אלו רצה זה ליטול חלקו **אלא משום עשייה הטוב והישר אי אפשר ולפי' תקנו להם או דינא דגוד אי אגוד או דינא דחלוקה זמנים ידועים כדי שלא יפסידו זה על זה חלקם.** ותדע לך דאמרי אי דמאן דאית ליה דינא דגוד או אגוד אית ליה תקנתא אחריתי מאי מקשינן ליה ממי שחציו עבד וחציו בן חורין וממרחץ דעני או עשיר הא איהו הא והא אית ליה דהא עקר אלא דאיהו טעי וסבר דאפילו מידי דלא איפשר למימר ביה גוד או אגוד לחידיה לא עבדי תקנתא אחריתי ואהדר דלא ועוד דעל כרחין אית ליה דינא דגוד או אגוד הוא עיקר ועדיפא מחלוקה זמנים כי היכי דלא ליצטרך האי לאיסתלוקי מביתיה כלל לא בעי ואי אמר האי חליקת זמנים והאי גוד או אגוד לזה שומעין דאמר בהלכה וכדמשמע בהדיא בסוגיין ואי אמרת אית דינא דגוד או אגוד בחלוקה זמנים ידועים נמצאת מהפך את הדין על הנתבע דאלו מעיקרא תקנתא דדיני דגוד או אגוד תקינו ליה למהוי ידיה על העליונה למיגד או לאוגודי' לאיסתלוקי מביתיה ועכשו אתה מסלקו בעל כרחו אי לזמן אי בעל כרחיה דתובע זה בא עליו בעקיפין ופותח ליה בחלוקה זמנים ונמצא נתבע מחוייב בכך או שיאמר הוא איני רוצה בחלוקה זמנים אלא גוד או אגוד ולקתה מדת הדין בכך. ונראה לי עוד ראיה מדתנן פרק השותפין בנדרים (דף מ"ז) היה אחד מן השוק מודד מאחד מהם הנאה לא יכנס לחצר רבי אלעזר בן יעקב אומר יכול הוא לומר לו לתוך של חברך אני נכנס איני נכנס לתוך שלך. ואסיקנא בגמרא דבבבא שאין בה דין חלוקה פליגי ופירשו בבבא קמא טעמיה דרבי אלעזר משיב דאית ליה ברירה. כלו' כיון שאין בו כדי חלוקה ואי אפשר שלא ישתמשו בה שניהם.

להיות לכם לעדות, כגון הפסח והמצה והסוכה, ותשמרו חקיו אע"פ שלא תדעו טעמם, כי באמת ייטב לכם בסוף, אין צורך לנסיון בתורה ובמצות אחרי שכבר נתאמת אצלכם שהוא מאתו ית'. וכן בכל דבר נביא המנוסה והמוחזק בנביא אמת באותות ובמופתים כדין התורה לא תנסו את דבריו בכל גמול ובכל עונש שיאמר לכם ולא תסתפקו ביכלתו יתעלה, אבל האמינו בתורתו ותאמנו האמינו בנביאיו ויהצליחו. והנה הבטיח כי סוף הכבוד לבא בירושת הארץ ונצוח האויבים, כי היא הטובה הגדולה והצריכה לאותו הדור.

ואחרי כן אמר כי גם לדורות הבאים אין צורך לנסיון בעשיית המצות אלא שישאלו מאבותיהם וזקניהם ויגידו להם אמתת התורה והמצות כאשר יפרש כי ישאלך בנך וגמר הפרשה.

יח) ועשית הישר והטוב בעיני ה'. על דרך הפשט יאמר תשמרו מצותיו ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד. ולמען ייטב לך הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך כי השם מטיב לטובים ולישרים בלבותם.

ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו: "זו פשרה ולפנים משורת הדין". והכונה בזה כי מתחלה ולעיל בפסוק י"ז אמר שתשמרו חקותיו ועדותיו "אשר צוה", ועתה יאמר גם באשר לא צוה תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר לזכור בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני היישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון "לא תלך רכיל בעמיק" [בויקרא י"ג, ט"ז], "לא תקום ולא תטור" [שם בפסוק י"ח], "לא תעמוד על דם רעך" [שם בפסוק ט"ז], "לא תקלל חרש" [שם בפסוק י"ד], "מפני שיבה תקום" [שם בפסוק ל"ב], וכיוצא בהם, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו [בבב"מ ק"ה, א] בדינא דבר מצרא, ואפילו מה שאמרו [בתענית טז, א] "פרקו נאה", ו"דבורו בנחת עם הבריות" [ביומא פ"ג, א] עד שיקרא בכל ענין תם וישייר.

(כ-כה) וטעם כי ישאלך בנך... מה העדות, שישאל תחלה על מה יעידו אלה המצות הנקראים עדות בעבור שהם זכר לנפלאותיו ועדות בהן, כגון המצה והסוכה והפסח והשבת והתפילין והמזוזה. ומה החקים כי נעלם טעמם [בתורה]. והמשפטים, ישאל מה המשפטים שנעשה

תכלת מרדכי

יז) האמינו בתורתו ותאמינו בנביאיו והצליחו. קדושים³⁴, תצא כ"א י"ח. ע"י דברי הימים ב' כ' כ"ג.³³ יט) נעלם טעמם בתורה. ע"י קדושים י"ט י"ט³⁵, יח) שיקרא בכל ענין תם וישייר. ע"י ריש פרשת בחקותי כ"ו ט"ו³⁶, ריש פרשת עקב.

33) דנאמר שם: "וישכימו בבקר ויצאו למדבר תקוע ובצאתם עמד יהושפט ויאמר שמעוני יהודה ויושבי ירושלים האמינו בה' אלהיכם ותאמנו האמינו בנביאיו והצליחו". 34) ראה לעיל הערה 30, ושם כתב הרמב"ן בהמשך דבריו: וזה דרך התורה לפרוט ולכלול בכיוצא בזה, כי אחרי אזהרת פירי הדין בכל משא ומתן שבין בני אדם, לא תגנוב ולא תגזול ולא תונו ושאר האזהרות, אמר בכלל ועשית הישר והטוב (דברים ו יח), שיכניס בעשה היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו, כאשר אפרש (שם) בהגיעי למקומו ברצון הקב"ה, וכן בענין השבת, אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי שנאמר תשבות, ועוד אפרש זה (להלן כג כד) בע"ה, עכ"ל. 35) דנאמר שם: "את חוקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך", וז"ל בתו"ד: אין הכונה בהם שתהיה גזרת מלך מלכי המלכים בשום מקום בלא טעם, כי כל אמרת אלוה צרופה (משלי ל ה), רק החקים הם גזירת המלך אשר יחוק במלכותו בלי שיגלה תועלתם לעם, ואין העם נהנים בהם אבל מהרהרין אחריהם בלבם ומקבלים אותם ליראת המלכות, וכן חוקי הקב"ה הם הסודות אשר לו בתורה שאין העם במחשבתם נהנים בהם כמשפטים, אבל כולם בטעם נכון ותועלת שלימה וכו', ע"ש שמבאר מה הטעם של כלאים ושאר החוקים שלא התפרש טעמם. 36) דנאמר שם: "ואם בחוקתי תמאסו ואם את משפטי פירוש הרמב"ן על התורה <מכון ירושלים> - ה' דברים / משה בן נחמן (רמב"ן) [עמוד 70] (726077) הודפס מאתר אוצר החכמה

בבא בתרא דף יג

קצג

הרמב"ן

ויקרא יט קדושים

פירוש

קדושים תהיו. "הוּו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה" – "לשון רש"י. אבל בת"כ וכאן ראינו סתם "פרושים תהיו", וכך שנו שם ולעיל יא, מדן: "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני – כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים", ולפי דעתי אין הפרישות הזאת לפרוש מן העריות כדברי הרב, אבל הפרישות הוא המוזכר בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים. והענין, כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת בשר ויין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, וזהו היות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה, ולפיכך בא הכתוב הזה אחר שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל, כענין שאמרו ובכריתת כב, א) "שלא יהו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין", ולא ישתמשו בו אלא כפי הצורך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב ובכריתת ג, ה) הנזיר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה, בנח ובכראשית ט, כאן ובלוט ושם יט, לט. וכן יפריש עצמו מן הטומאה אע"פ שלא הוזכרו ממנה בתורה, כענין שהזכירו ובחגיגה יח, ב) "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים", וכמו שנקרא הנזיר ובכריתת ג, ה) קדוש משמרו מטומאת המת ג"כ. וכן ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב בישעיה ט, טז) "וכל פה דובר נבלה", ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות (כ) מה שאמרו על ר' חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו. באלו וכיוצא בהם באה המצוה הזאת הכללית אחרי שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס בכלל זאת הצנאה הנקיות בידיו וגופו, כמו שאמרו ובכריתת נג, ב) "והתקדשתם והייתם קדושים ולעיל יא, מדן, והתקדשתם – אלו מים ראשונים, והייתם קדושים – אלו מים אחרונים, כי קדוש – זה שמן ערב", כי אע"פ שאלו המצות מדבריהם עקר הכתוב בכיוצא בזה זיהר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהן מלכלכין עצמן במותרות ובכיעורים. וזה דרך התורה, לפרוט ולכלול בכיוצא בזה, כי אחרי אזהרת פרטי הדינין וכל משא ומתן שבין בני אדם שאמרה תורה לא תגזול

תכלת מרדכי

א) לשון רש"י. מויקרא רבה פרשה כ"ד. ב) ולהיות כסובאי יין. ע"י תצא כ"א י"ח¹.

כסף מזוקק

א) אמרו על ר' חייא שלא שח וכו'. אינו יודע הקדוש, וכ"כ בפירושו למס' אבות אמרו על רב תלמיד מקומו שאמרו בן על ר"ח דבמס' סוכה כ"ח איתא ר' חייא, דעת הרמב"ם אולי מקום מוצאו מגמ' יומא שאמרו בן על ריב"ז, וברמב"ם פ"ב מהל' דיעות וכן פ"א דאמר ר"י אמר רב המדבר דברים בטלים עובר בסוף הל' תפילין כ' שאמרו בן על רב תלמיד רבינו בעשה, ועל ר"ח לא מצאתי².

1) דנאמר שם: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם", וז"ל: בן סורר ומורה, על דעת רבותינו (סנהדרין סח:): אינו קטן, שהקטן פטור מכל עונשין שבתורה ומכל המצות, אבל הוא המביא שתי שערות. והנה יש עליו שני עונשין, האחד שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני שהוא זולל וסובא עובר על מה שנצטוונו (ויקרא יט ב) קדושים תהיו ונאמר עוד (לעיל יג ה) ואותו תעבדו ובו תדבקון, כאשר פירשתי (לעיל ו יג) שנצטוונו לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסובא לא ידע דרך ה', ועל הכלל, אין בו עתה חטא מות ועל שם סופו הוא נדון כמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין עא), וזה טעם וכל ישראל ישמעו ויראו, כי לא הומת בגודל חטאו, אלא ליסר בו את הרבים ושלא יהיה תקלה לאחרים וכו', ע"ש. 2) וראיתי אצל גדולי האחרונים שהביאו שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטילה מימיו, חלקם בלי מקור וחלקם בהסתמך על דברי הרמב"ן הכא, ראה בהשל"ה הקדוש בעשרה מאמרות המאמר השביעי אות י"ב, ובפירוש היעב"ץ על אבות פרק א' משנה ה', ובראשית חכמה שער הקדושה פרק ראשון.

ולא תגנוב ולא תונו ושאר האזהרות אמר [בדברים ו, יח] בכלל, "ועשית הישר והטוב", שיכנס בעשה
 [6] היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו, כאשר אפרש בהגיעי במקומו [שם] בע"ה.
 וכן בענין השבת, אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי, שנאמר [בשמות כג, יב] "תשבות".
 [ועוד אפרש זה [להלן כג, כד] בע"ה.]

וטעם הכתוב שאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו
 קדושים. והנה זה [כענין הדבור הראשון בעשרת הדברות [בשמות כ, ב].

וצוה איש אמו ואביו תיראו כי שם [בפסוק י"ב] צוה על הכבוד וכאן צוה על המורא.
 ואמר ואת שבתותי תשמורו כי שם [בפסוק ה'] צוה על הזכירה וכאן על השמירה, [יזכר
 פירשנו [שם] ענין שניהם.]

ואמר אל תפנו אל האלילים, והוא מלשון "ואם יפנה לבבך" [בדברים ל, יז], "אשר לבבו פונה

תכלת מרדכי

ג) ועוד אפרש זה. אמור כ"ג כ"ד, ואתחנן ו' ד) כענין הדבור הראשון. ע"י יתרו י"ט ו"ה, אחרי
 י"ח ד', עקב י"א כ"ב.⁶
 ה) וכבר פירשנו ענין שניהם. יתרו כ' ח'.

כור זהב

[6] היושר וההשויה, ר"ל שילך בדרך הממוצע ולא יטה לקצוות כמאמרם איזו דרך ישרה כו'.

3) ו', י"ח, דנאמר שם: "ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבותיך",
 וז"ל: ועשית הישר והטוב בעיני ה', על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב
 והישר בעיניו בלבד, ולמען ייטב לך, הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישירים
 בלבותם, ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין, והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו
 ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין
 גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל
 אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם
 פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב
 והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח), ואפילו מה
 שאמרו (יומא פו) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר, עכ"ל. 4) דנאמר שם: "ויאמר אם
 שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים
 עליך כי אני ה' רפאך", וז"ל: אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, פירש ר"א להבין טעם מה שיצוך לעשות והישר בעיניו תעשה
 מצות עשה, והאזנת למצותיו מצות לא תעשה, ובמכילתא (כאן) אמרו והישר בעיניו תעשה, זה משא ומתן, מלמד שכל הנושא
 ונותן באמונה ורוח הבריות נוחה הימנו מעלה עליו כאלו קיים כל התורה כלה, ועוד אבאר זה בהגיעי בפסוק ועשית הישר
 והטוב (דברים ו יח) אם ייטב עמי האל הטוב, עכ"ל. ואפשר שכונת רבינו בשני הציונים האחרונים שהתורה לא ציינה באופן
 פרטי כל עניין והנהגה אלא באופן כללי, ומקיש לענין שבת שאסר המלאכות בעשה כללי. אמנם יש חילוק גדול בין הנידונים,
 ודו"ק. 5) דנאמר שם: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל", וז"ל: וגוי קדוש
 — לדבקה באל הקדוש, כמו שאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' (ויקרא יט ב) והנה הבטיחם בעולם הזה ובעולם הבא, עכ"ל.
 6) דנאמר שם: "כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל
 דרכיו ולדבקה בו", וז"ל בתו"ד: ויתכן שתכלול הדבקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו
 בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו, ולבו איננו עמהם, אבל הוא לפני ה', ויתכן באנשי
 המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל ספר הכוזרי וכבר
 הזכרתי מזה בפרשת העריות (ויקרא יח ד), ומה שאמר יהושע "כאשר עשיתם עד היום", כי בהיותם במדבר וענן ה' עליהם
 והמן יורד מן השמים והשלו עולה והבאר לפנייהם תמיד וכל מעשיהם בידי שמים בדברים נסיים הנה מחשבתם ומעשיהם עם
 השם תמיד, ולכן יזהירם יהושע שגם עתה בארץ בהסתלק מהם המעשים הנפלאים ההם תהיה מחשבתם בהם תמיד לדבקה

סימן א

בענין אם ק"ש דאורייתא או דרבנן

ק"ל כשמואל דאמר ק"ש דרבנן, ואדרבה מצד הסברא היה נראה דק"ל כשמואל לגבי ר"א, דהוי כתלמיד לגבי שמואל כדמוכח בש"ס בכמה דוכתי². ור' יוחנן דפליג עליה דר"א התם ואמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו, מ"מ בק"ש לא גלי דעתיה כמאן ס"ל³.

והכ"מ כתב בפ"ב מהל' ק"ש (ה"יג), ונ"ל דנפקא להו מדאשכחן כמה ברייתות דדיינו דיני ק"ש מקראי, ומשמע דראיות גמורות ניהו, ולשמואל נצטרך לומר דאסמכתות הם ע"כ. ואין בדבריו טעם, וכי נתחכם יותר משמואל, דוודאי ידע כל הני ברייתות, ובמתניתין נמי תנן בפ"ק דברכות (דף י"א) ב"ש אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך, ובה"א כל אדם קורין כדרכן שנאמר ובלכתך בדרך, א"כ למה נאמר ובשכבך ובקומך בשעה שבני אדם

שאלה אי הלכה כמ"ד ק"ש דאורייתא או לא, את"ל ק"ש דאורייתא, אכתי צריך לברורי עד כמה הוא חייב לקרות מה"ת, אי פרשת שמע והיה אם שמוע תרווייהו דאורייתא, או דילמא מדאורייתא בפרשת שמע לחוד סגי, או אפי' בפסוק ראשון של שמע ישראל נמי סגי מדאורייתא.

תשובה בפרק מי שמתו (דף כ"א) אמר ר' יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא, ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר, מ"ט ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא, ור"א אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא, ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל. וכתב הר"ף ולית הלכתא כשמואל דאמר ק"ש דרבנן, דק"ל ק"ש דאורייתא ע"כ, וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל⁴ ולא ביארו דבריהם אמאי לא

פריך סתמא דגמ' קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר ק"ש וברהמ"ז דאורייתא, ע"כ, והיינו כפי גירסתם בסוגיא דברכות ריש דף כ"א, ועי"ש בתוס' ד"ה הכי, דלא ניחא להם גירסא זו, וכבר העיר מזה המהרש"ל בסוטה שם.

ב. וכבר הרגיש בזה רבינו חננאל בברכות שם שכתב ויק"ל כר"א, דהא כולהו רבנן האי קרא ודברת במ בק"ש דרשי ליה, אפי' ב"ש ובה"א כולהו שוין ודברת במ בק"ש דרשי ליה, הלכך אע"ג דר"א לגבי שמואל כתלמיד הוא, כיון דהני קיימא כוותיה לא משגחינן בשמואל אלא ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא וכו', ע"כ.

ג. יש להעיר ממ"ש התוס' הרא"ש שם ר"א אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא יחזור ויקרא, ואפילו אי ס"ל ק"ש דרבנן חמירא ליה מתפלה משום דאית בה קבלת עול מלכות שמים, ע"כ, והיינו דס"ל דלר"א נמי ק"ש דרבנן היא.

א. אולם עי' בדברי התוס' ברכות דף ב' שכתבו דהא דמתפללין וקורין ק"ש קודם הלילה הוא משום דאמרינן לקמן דעביד כמו עביד וכו', ולר' יהודה חשיב לילה אחר פלג, ותמה רבינו לקמן ריש סי' ג' (וכן תמה רעק"א שם) דהא בתפלה דרבנן יש להקל ולומר דעביד כמו עביד וכו', אבל בק"ש דאורייתא הו"ל להחמיר בספיקא, וכתב רבינו שם דתוס' לשיטתם אזלי דס"ל דק"ל כמ"ד ק"ש דרבנן וממילא אזלינן לקולא עי"ש. ועי' בתש' הרא"ש כלל ד' סי' ה' שכ"כ בהדיא לפרש הך סברא דתפלה וקריאת שמע דרבנן, הלכך מקילינן לעשות כדברי המיקל, ע"כ. ועי' בחת"ס או"ח סי' ט"ו מ"ש על דברי הרא"ש הג"ל.

ובאמת בתוס' סוטה דף ל"ב. ד"ה קריית, כתבו דמסוגיא דברכות דף כ"א משמע דק"ש דרבנן, וכוונתם מבוארת בתוס' שם ד"ה ורבי (בע"ב), וז"ל וּבפּרָק מִי שֶׁמֶתוּ בְּגַמְיָא בַּעַל קְרִי

שוככין ובשעה שבני אדם עומדין, וכי לא ידע שמואל ממתני', ואפ"ה ס"ל דק"ש דרבנן¹.

אבל נראה לי דראיית הפוסקים דק"ש דאורייתא, מהא דאמרינן באותה סוגיא מתיב רב יוסף ובשכך ובקומך, א"ל אביי ההוא בדברי תורה כתיב. ובפ"ק דנדרים (דף ח) אמרינן אמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלהי ישראל, ופריך והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חל על שבועה, מאי קמ"ל דאפי' זרוזי בעלמא, היינו דרב גידל קמייתא, ומשני הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית, מש"ה חל שבועה עליה, ומדקאמר כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית, ש"מ דובשכך ובקומך לאו בדברי תורה כתיב, אלא בק"ש איירי וק"ש דאורייתא², וכיון דרב ס"ל כר"א דק"ש דאורייתא, הו"ל שמואל יחידאה לגבייהו. ועוד דקי"ל הלכתא כרב לגבי שמואל באיסורי.

והתוס' במנחות בפרק התכלת (דף מ"ג) גבי הא דתניא התם וראיתם אותו וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו ק"ש דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן, כתבו בפשיטות ואיזו זו ק"ש אסמכתא בעלמא דק"ש דרבנן ע"כ. ולדבריהם ז"ל נ"ל לפרש³, דהא דקאמר אביי דקרא דובשכך ובקומך בד"ת כתיב, לאו למימרא דפירושא דקרא לשמואל דמיירי בד"ת, דצריך ללמוד יומם ולילה, דא"כ ע"כ הא דרב דמסכת נדרים דאמר האומר אשכים ואשנה פרק זה, ואשנה מסכת זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל פליג עליה דשמואל, דלשמואל מושבע ועומד הוא, ואין שבועה חל על שבועה והלכה כרב וכמ"ש⁴. אלא הכי פירושו דלשמואל ובשכך ובקומך בדברי תורה כתיב, וכמו שלמ"ד ק"ש דאורייתא א"צ לקרות ק"ש רק פעם א' בזמן שכיבה, ופעם אחת בזמן קימה, ובהכי סגי, וא"צ לקרות כל זמן שכיבה וכל זמן קימה, אלא בפעם אחת לחוד סגי, ה"ה נמי לשמואל דס"ל בדברי

היא, דגם לשמואל צריך לקרות איזה פרשה מה"ת, וזמנה של ההוא פרשה הוא בזמן קימה עיי"ש, וא"כ האיך רוצה רבינו לפרש כן בדבריהם כאן. וכן נראה מדברי רבינו לקמן ריש סי' ג' דלדעת התוס' מצות ק"ש הוא לגמרי מדרבנן לדעת שמואל, ולכן כתב דיכול לאומרו מבעו"י כמו בתפילה לדעת ר"ת דיכול לסמוך על דעת ר' יהודה עיי"ש. וכן מוכח מדברי התוס' בברכות דף כ"א דלא ס"ל כדברי רבינו שכתבו בהא דקאמר הגמ' ההוא בדברי תורה כתיב, "והא דאמרינן לעיל בפ"ק בערב משום דכתיב בשכך אסמכתא בעלמא הוא", ע"כ, ולפי פירושו של רבינו א"צ לומר דאסמכתא הוא, דגם למ"ד ק"ש דרבנן צריך לומר איזה פרשה בזמן שכיבה. שוב ראיתי בפנ"י שם שדייק מדברי תוס' דלא ס"ל כפירוש רבינו. וראה בתש' חת"ס או"ח סי' ט"ו שכתב "וכמדומה לי שתוס' בסוטה ל"ב ע"ב הרגישו בשיטה זו (של רבינו יונה) ובאו לדחותה שכ' זו"ל, מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת במ דוקא בק"ש וכו' ע"ש, והאריכות הזה אינו אלא לשלול שיטה הנ"ל, שלא נאמר ודברת במ נמי בד"ת איזה פ' שיהיה וקביעות פרשיות אלו דרבנן, ולשלול זה כ' ודברת במ בק"ש ממש קאמר וכו'", ע"כ. ועיי' בתש' הנ"ל בשם התומת ישרים סי' י"ג ומה שהאריך בה.

ז. עי' בקונטרס אחרון אות א'

ד. ונראה דכוונת הכ"מ הוא דפשטות הברייתות משמע דהוא דרשא גמורה ולא אסמכתא, וכלישנא דברייתות ריש פ"ב עד כאן וכו' מכאן מאילך מצות וכו', וכן כתב רבינו יונה (דף ט) "וסוגיין דעלמא בכמה דוכתי דק"ש דאורייתא", ואע"פ דיש לפרשם דאסמכתא בעלמא הוא סתימת הסוגיא לא משמע כן, ולכן לא קי"ל כשמואל. ויעו"י עוד בדברי רבינו להלן דבכמה דוכתי קאמר הגמ' ק"ש דאורייתא, ואי ס"ל לשמואל ק"ש הוא מדרבנן ממש (ודלא כמ"ש רבינו בהמשך) א"כ מוכח שתמא דסוגיא דק"ש דאורייתא.

ה. יש לדחות ע"פ מ"ש הריטב"א שם "ונראה עוד לפרש דלאו דוקא נקט ק"ש אלא לומר דשבועת והגית בו יומם ולילה היינו שיתעסק בתורה בכל משום שירצה בתורה שבכתב או שבע"פ, ואינו מושבע על פרק זה ועל מסכת זו הילכך בנשבע או נדר בפרק זה או במס' זו חילוי חיילא, הר"ז כמי שנשבע שיאכל פת היום ואח"כ נשבע שיאכל ככר זו היום שחיילא עליה שבועה שניה", ע"כ. ולפי"ד עיקר כוונת הגמ' הוא לומר דשבועתו חיילא משום דאינו מושבע ללמוד פרק זה דוקא אלא מה שלבו חפץ.

ו. מ"ש רבינו לפרש לדבריהם דאפי' למ"ד ק"ש דרבנן היינו דמה"ת א"צ לקרות דוקא פרשה זו, יש לעיין דהלא רבינו בעצמו כתב להלן דא"צ למ"ש התוס' דאסמכתא

שאגת

קריאת שמע / סימן א

אריה

ז

ריש פרק היה קורא (דף י"ג) בדברי תורה כתיב, וה"ק רחמנא אגמירו בנייכו תורה כי היכי דליגרוסו בהו, וה"נ ס"ל לשמואל דודברת כם בשכבך ובקומך דפרשה ראשונה אדברי תורה קאי, שמחויב לקרות בזמן שכיבה וקימה איזה דבר מה"ת, ובפעם א' שקרא סגי כמו בק"ש לר"א, אלא שתקנת חכמים שיחדו דווקא פרשת ק"ש לקרותה בזמן שכיבה וקימה.

נמצא דלשמואל נמי בקריאת פרשת ק"ש מקיים מ"ע של תורה כמו לר"א, אלא דלדידיה בשאר פרשיות של תורה נמי מקיים מצוה עשה זו מה"ת, וחייב לקרותה בזמן שכיבה וקימה דווקא בזמנים שקבעה תורה. ולפ"ז הא דרב בנדריים לא פליג אהא דשמואל, דוודאי לשמואל נמי הוה מצי לפטורי נפשיה מחיובי דובשכבך ובקומך בקריאת איזה פרשה שחרית וערבית בזמן שכיבה וקימה. ולא נקט הש"ס שם בנדריים כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית אלא

תורה כתיב ההוא קרא דובשכבך ובקומך, היינו שחייב לקרות בזמן שכיבה וקימה ד"ת, איזה דבר מה"ת שירצה, ופעם אחת סגי רק שיקרא בזמן שכיבה וקימה, בשעה שדרך בני אדם שוכבין ובשעה שדרך ב"א עומדין כדברי ב"ה".

אלא שלמ"ד ק"ש דאורייתא צריך לקרות דוקא פרשה ק"ש מה"ת בזמן שכיבה וקימה, ולא סגי בשאר ד"ת, ולשמואל לא ייחד הכתוב דובשכבך ובקומך לקרות פרשת ק"ש דוקא, אלא בשאר ד"ת נמי סגי, דוהיו הדברים האלה כו' ודברת כם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך דכתיב בקרא, לאו אפרשת שמע דוקא קיימא, אלא אדברי תורה קאי".

והרי בפרשה שניה דוהיה אם שמוע נמי כתיב לדבר כם, ולאו אההיא פרשה לחוד קאי, דפרשה שניה לכ"ע לאו דאורייתא כמ"ש לקמן בס"ד, והאי לדבר כם דפרשה שניה מפרש בגמ'

סימן אמר מפני שיש בהם שכיבה וקימה, ר"ל אמר מפני שכלולין בהן עשרת הדברות דהיינו משום דסברי ק"ש דרבנן ורשאי לקרות איזה פרשה שירצה, ולהכי יהי טעמים מפני מה קבעו דווקא אלו הפרשיות, ע"כ.

ויעוי בקרן אורה ברכות דף ג' (הערות בעניני ק"ש אות ד') שכתב "ולפום ריהטא יש להביא קצת ראייה לדברי התר"י והשאגת אריה ז"ל מהא דאמר ר' יהודה אמר שמואל (דף י"א): משקרא קריאת שמע אין צריך לברך ברכת התורה, שכבר נפטר באהבה רבה, ולפי דבריהם ז"ל אתי שפיר טובא, כיון דקריאת שמע נמי מחמת חובת לימוד באה ע"כ נפטר כל היום בברכתה, אבל באמת זה אינו, דא"כ תיקשי דאמאי פסקינן כרב יהודה בהא, דילמא ר"י אזיל לטעמיה דקריאת שמע מחמת חיוב תלמוד תורה באה, אבל לדידן דקריאת שמע חיוב בפני עצמו הוא מניל דיוצא באהבה רבה. ועוד מהא דכתבו הראשונים ז"ל על דברי הירושלמי והוא ששנה על אתר, לחלק בין אהבה רבה לברכת התורה, דדוקא באהבה רבה בעינן על אתר, משום דאהבה רבה לא נתקנה אלא בשביל קריאת שמע, ואי כדבריהם ז"ל אדרבה אליבא דרב יהודה הרי נתקנה בשביל התורה, ע"כ. ומבואר מדברי הקר"א משמע שהבין סברת רבינו דהמצוה הוא באמת מצות לימוד התורה, אבל באמת נראה לדברי רבינו הוא מצות קריאה, אלא דאין המצוה לקרות דוקא פרשת ק"ש, אלא איזה פרשה שירצה, ולפ"ז י"ל קושיתו.

ח. מ"ש רבינו לפרש הא דקאמר הגמ' ההוא בדברי תורה כתיב, דחייב לקרות איזה פרשה של תורה בזמן שכיבה ובזמן קימה, וא"צ לקרות ק"ש דוקא, כ"כ רבינו יונה בברכות שם (מובא להלן בדברי רבינו), וז"ל "דס"ל לשמואל דק"ש דרבנן ואע"פ שכתוב בתורה ובשכבך ובקומך ס"ל לשמואל שלא אמרה תורה דוקא ק"ש אלא שיקרא בתורה בכ"מ שירצה, ומה שאנו קורין זאת הפרשה דוקא אינו אלא מדרבנן ולפיכך ס"ל אינו חוזר וקורא, ע"כ. וכ"כ הריטב"א שם "ההוא בדברי תורה כתיב, פירוש שלא אמרה תורה מק"ש דוקא אלא שיקרא בתורה בכל מקום שירצה ומה שאנו קורין זו הפרשה דוקא אינו אלא מדרבנן, ע"כ. ורבינו יהונתן כתב שם "קסבר ק"ש דרבנן, דקרא דבשכבך ובקומך על כל התורה נאמר שאדם חייב לעסוק בהן בין ביום בין בלילה בין בבית ובין בדרך, ע"כ, וכ"מ מדברי הרא"ה שם, והיינו שלא כדברי רבינו. ועיי' בנחלת דוד שהעיר על פירושו של רבינו יונה מדף י"ג: דאיתא נמי הך לישנא ההוא בדברי תורה הוא דכתיב, ושם הפירוש כפשוטו וכאן יתפרש אותו לשון עצמו באופן אחר, וזה דוחק וצ"ע. גם העיר האבן האזל דלשיטת רבינו יונה ע"כ מיירי שמואל בשכבר קרא שום פרשה של תורה, ועיקר זה חסר מן הספר.

ט. ועיי' בשו"ת עונג יום טוב סי' י"ד שמביא חידושו של רבינו, וכתב "והכי לשון הירושלמי אמתניתין דבשחר מברך דקאמר שם מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום, ר'

דבשצויים גויים ליכא מנזה רבה, והיינו מטעם הני"ל. ואם כן הוא הדיון בשצויים קודם מתן תורה, ואפילו למה שכתב רמב"ן [בראשית כ"ו ה'] שצריך ישראל שמרו מצוותי המצוות, מכל מקום הם מכרוהו לישמעאלים להורידו ממרימה, וצחוק לארץ לא שמרו התורה, ואם כן שצי קיל, ויפה אמרו מה צ"ע לנו ונמכרנו, ולא נתרוקנה צורו של יעקב ממני תורה, ועל כרחך הצור רק להורות מיכ אין צו, אבל נחשים ועקרבים היו צו, ואחתי שפיר בהמשך, וק"ל זח.

ודע דאפשר לומר שאני שצי דמלריס דאלולי ילאנו משם לא קרצנו לפני הר סיני, ודון מיני לענין פורים שעל ידי הכנסה קבלת התורה גם כן, דהדר קבלה בימי אחרונה [כדלקמן פ"ח ע"א], והוא הדיון לנר הנוכח שהי' עיקור הלה שרצו להצטרפו על הדת, לא צקשו להרוג אדם, אלא המקיים את התורה, דהרי משום הכי לא קצטום רק להורות ולהלל ולא לשמחת הגוף, כי לא נעשה נס לגוף רק לתורה ז' ואם כן נס חנוכה אחיה מיילת מלריס, אבל לקבוע יום עוב על נסים אחרים מני"ל. וצ"ח פליגי קמאי דקמאי עיין מג"א סס"י תרפ"ו, ופר"ח פליג, וכבר הארכנו צ"ח במקום אחר ז'.

בר של חנוכה שהניחה למעלה מכי אמה פסולה כסוכה וכמזוי ואמר רב כהנא וכו' משמיה דרב תנחום מאי דכתיב והצור רק אין צו מים, מים אין צו אבל נחשים ועקרבים יש צו. י"ל בהמשך כך, כי מה שתלה נר חנוכה בסוכה ומזוי, י"ל משום דעין רע של הנחש שולט במקום שיש חוספת קדושה, כמשחז"ל [צ"ר י"ח ו'] שהטילה עין רע בשמיים מטחו של אדם וחיה, וכן צטעט מתן תורה הטילה עין רע ונעשה עגל, כפירש"י על פסוק ואיש לא יעלה עמך וגו' [שמות ל"ד ג']. והתיקון לזה, להביע צעיונו לדבר מנזה לתורה ולתעורה, כדכתיב [במדבר כ"א ח'] והי' כל הנשוק וגו' והביע אל נחש הנחשה וחי, וכמבואר סוף פרק ראובן צ"ד [ר"ה כ"ט ע"א] דהאי והביע היינו שהסתכל כלפי מעלה ע"ש, ולכן כתיב [תהלים קי"ט ו"ח] גל עיני ואצטע נפלאות, כי גל עין אותיות עג"ל — והנה הכי נמי צבויי משכן ומקדש לריכס להשמר מהעין הזה, וכן פירש רש"י להדיא בשיר השירים [ו' ה'] בפסוק הסבי עיניך מנגדי שהם הריביוני ע"ש, ומשום כן נצטוו צטעט המשכן לעשות סוכה דשלטה צ"י עינא דמנזה וקדושה, לסמות עינא דדין נחש וס"ם — וכן צבנין בית המקדש של שלמה ע"ה תיקון עירוצין ומזוי [כדלעיל י"ד ע"ב], וצעינן דשלטא צ"י עינא, ואם כן מסתמא [כן] גם צטיקר חוכו של בית שני שהי' בימי השמונאים, כי עד אז לא הי' להם שצט מושלים, והי' מסורים תחת ידי א"י, אמנם אז צטיקר חוכו תיקונו נר חנוכה להגלל מעינא צישא ומשום הכי אם הוא גצוה למעלה מעשרים אמה פסולה כמזוי, כי טעם אחד לשלשתן. אלא שיש להקשות על זה אי סלקא דעתך דהכי הוא, ואם כן חזינו אע"ג שכבר עשו תקנה צמשכן הולרכו לתקן עוד

פרסוק ניסא, כי רצום משכמיים לפתחו, ומה שמדליק צפתח רשות הרבים היא רק מנזה מן המוצהר, ואפילו הכי פליג ר' יהודה והלכתא כוותי, כדמוכח מרצן הני"ל דהכתי צצבת לפירקא, ואחי שפיר הכל וק"ל.

[בגד חנוכה פטור]. עיין צירושלמי [צ"ק פ"ו ה"ח] ומייתי ל"י רש"י צחידושו שם [ס"ג ע"ג ד"ה רצ"ן], דאמרו ל"י רצן ל"י יהודה צנר חנוכה אעפ"י שהניחה צרשות מכל מקום חייב, כגון אלו שטושין סוכות צפתחי חנויותיהן אע"ג דעצוד צרשות, מ"מ אם הזיק חייב, וסצירא ל"י לרש"י דרצן אמרו ל"י ל"י יהודה אי חתה מודה דבעלי סוכות חייבים לשלם אע"ג דעצוד צרשות, והוא הדיון צנר חנוכה, וכחצ רש"י דר' יהודה סצירא ל"י לחלק נחי צסוכה עצוד צרשות, מכל מקום אין חייב לעשותו צרשות הרבים דוקא, משא"כ נר חנוכה שמחוייב דוקא להניחה צפתח ציתו, ופני משא שם לא עמד צכוונת הרש"י, עיין שם ז'.

רש"י ד"ה מצחוק. ולא צרשות הרבים אלא צחצרו שצתיכון היו פתוחין לחלר. [עיין דרשות ח"א דף ס"ח ע"ב ד"ה ולך].

תוס' ד"ה שהיה מונח צחותמו. [עיין להלן פ"ד ע"ב ד"ה מין].

דף כ"ב עמוד א': פסולה כסוכה וכמזוי. י"ל דנקע לשון

פסולה דשייך דלאורייתא

כמו שכתבו תוס', להורות נחן דנחי דהלכתא נרות צעלם לאו דלאורייתא, מכל מקום חנוכה גופי' וכל ימים טובים הקצובים על נסים דלאורייתא ניכחו, כדעת צה"ג ז' דהלל ומגילה וחנוכה דלאורייתא, ופליגי צוה רמב"ם ורמב"ן צספר המצוות צשרש הראשון סוף תשובה א' ותשובה צ', עיין שם. ולפע"ד לא יפלא כלל לומר דקל וחומר דילפינן פרק קמא דמגילה [י"ד ע"א], דלאורייתא היא, השתא משיצוד לגאולה אמרינן שירח ממיחה לחיים לא כל שכן, נמלא, מנחת טעם דלאורייתא לקבוע יום על כל נס, אלא שחכמים קצטו מה לעשות צו מעין המאורע, צוה לקרוא מגילה ולשלוח מנות, וצוה לומר הלל ולהדליק נרות, נמלא עיקרו דלאורייתא ופירושו מדרצן ז'.

ובזה י"ל המשך דר' תנחום דהצור רק לכאן — דצרבה פי ויש צ' פ"ד ע"ז] פליגי, חד מפרש נתרוקנה צורו של אצות ולא הי' צה מים של תורה, וי"ל כוונתו צמה שאמר מה צ"ע וגו' ונמכרנו [בראשית ל"ז כ"ו — כ"ז] והלא אין קיימא לן שצי קשה מחרצ כמבואר צצח צתרא ח' ע"ב. אמנם לפי זה גם קל וחומר הני"ל ליתא משיצוד לגאולה אמרינן שירח ממיחה לחיים לא כל שכן, הלא שיעצוד קשה טפי וליכא קל וחומר, ואם כן קשה איך אמר לשון פסולה, הא לא הוי דלאורייתא, ועל כרחך לריך לומר אחר מתן תורה שצי קשה, משום שאינו יכול לקיים תורה ומצוות צין הגויים, אבל צמלריס הי' שצי קיל ממיחה, וסצירא זו רמיזא צ"ב ח' ע"א תוס' ד"ה יתיב וכו',

(לב) ח"י סוכה (ירושלים תשל"ד) ל"א ע"א ד"ה והמסכך, ועי"ש.
 (לג) בספר מגני המצות שלו, מצות קום עשה, מצוה ק"א — קי"ט, קל"ט, ר'.
 (לד) וע"ע להלן כ"ג ע"א ד"ה ואני אומר, ח"י גיטין ל"ו ע"ב
 ד"ה א"כ, הגהות השי"ס מגילה ו' ע"ב, שו"ת ארי"ח ס"י ר"ח ד"ה
 חתם סופר <על השי"ס> - מועד א / סופר, משה בן שמואל [עמוד 71] {726077}

מ"מ, ומ"ש דפורים, ובשו"ת יו"ד סוסי' רל"ג ד"ה וכבר הארכתי.
 (לה) וכ"כ בקיצור בתו"מ מהדו"ת פר' וישב, ל"ה ע"א ד"ה
 והבור, ועיין ח"י ב"ב (ירושלים תשל"ז) ח' ע"ב ד"ה שבי.
 (לו) עיין לבוש או"ח סי' תר"ע.
 (לז) ע"י שו"ת ארי"ח סי' קס"ג וקצ"א.
 הודפס מאתר אוצר החכמה

מנחת כי תבא, מצוה תרי, שלא להוציא מעש"ש אלא באכילה חינוך תלא

אף בפחות משה פרוטה בכל שהוא והתיקון רק בשה פרוטה הי' לוקין בפחות משה פרוטה דלא ניתן לתשלומין כמו חובל בחבירו פחות משה פרוטה. ויותר נ"ל דלאו הוא בכל שהוא וגם התיקון בכל שהוא ומכל מקום צ"ע.

והנה דעת הר"מ דעל כל דברים אפילו בגדים עוברים בלאו הזה דלא נתתי כו' ועיין בתוס' ביבמות דף ע"ג ע"א בד"ה נכסי כהן כו' כתבו דנראה בכ"מ דוקא קרקעות ובגדים ובהמה טמאה אסור ליקח אבל מלבושים למת אסור אבל לחי שרי וכתבו דתליא בפלוגתא ר"מ ור"י אי מעשר שני ממון גבוה או ממון הדיוט. עוד כתבו דמן התורה אינו אסור רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ומלבושים לחי שרי מן התורה רק מדרבנן אסור ע"ש ומראה מקום אני לך.

ועיין *ביבמות דף ע"ד ברש"י בד"ה ואימא כו' מבואר בדבריו דמעות של מעשר שני טהור לא ניתן אלא לאו"ש אבל פדיון מעשר שני שנטמא מותר ליקח מלבושים לחי ועיין ברמב"ן עה"ת כאן וברא"מ ובספרי בפירוש זרע אברהם שמתרץ בזה קו' התוס' לעיל הא דמשמע דמלבושים לחי שרי היינו בנטמא והא דמבואר דאסור מלבושים היינו במעשר שני טהור ע"ש ובעז"ה עוד חזון למועד בענינים אלו:

מצוה תריא, מצות להדמות בדרכי ה' יתברך הפזונים והישרים

שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר כו' וע"ז נאמר והלכת בדרכיו כו'. מבואר בר"מ פ"א מה' דיעות וע"ש בלשונו הזהב ועיין בלחם משנה שם וכבר מלאו ידיהם לד"ז בהרבה ספרי מוסר ואין כאן מקומו להאריך עיין בדבריהם ויונעם לך ואשרי המקיים מצוה זו השי"ת ישים חלקינו עמהם:

מצוה תרי, שלא להוציא דמי מעשר שני בשאר דברים שאינם מאכילה ושתייה

שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתייה כו'. מבואר בר"מ פ"ג כאן והכלל דאינו מותר אלא אכילה ושתי' וסיכה ולא לקנות בהם שום דבר כלים וקרקעות וכדומה וגם אסור לסוך בשמן של מעשר שני למת *ואם הוציא המעות חוץ מאכילה ושתייה וסיכה יאכל כנגדו ממעות שלו בירושלים וה"ה אם סך שמן של מעשר שני בעצמו למת יאכל כנגדו.

ואין *לוקין על לאו זה ועיין ברמב"ן בשורש ח' שהקשה על הר"מ לשיטתו דהוי לאו למה לא ילקה והרב המחבר תירץ זה דהוי לאו הניתן לתשלומין וצ"ע דכבר כתבתי כ"פ דבין איש לחבירו שייך שפיר דבר זה דחס רחמנא על חבירו אבל כאן ילקה ולא ישלם. אך כיון דמבואר דיאכל כנגדן הי' לרז"ל קבלה בזה דישלם אם כן אין לוקין דתרתו לא עבדו. ולאו זה נוהג בכל אישי ישראל אף בעבדים חוץ מחרש שוטה וקטן ככל הלאוים שבתורה. ואינו מבואר אם סך למת אם אפילו חוץ לירושלים עובר בלאו הזה ומדסתמו נראה דאף חוץ לירושלים וע"י ביבמות דף ע"ד דדרשין ממנו היינו מן השמן עצמו למת. ולקנות שאר חפצים במעות ג"כ מוכח מקרא זה ע"י ברע"ב בספ"ה ממסכת מעשר שני. ונ"ל דסיכה דעובר בלאו היינו בשמן דוקא דהוא דרך סיכה אבל אם סך אותו ביין וכדומה דלא הוי סיכה כלל אינו עובר בלאו הזה רק הוי כמפסיד מעשר שני ע"ש בגמרא והנה לא נתבאר השיעור בסך למת או קונה אי צריך שוה פרוטה דהוי כמו לאוין שבממון או אף בפחות משה פרוטה וגם התיקון דיאכל נגדו צ"ע אם התיקון בפחות משה פרוטה ואם נאמר דהלאו

תרי. שלא להוציא דמי מעשר שני אלא באכילה ושתייה.

שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתייה, ועל זה נאמר (דברים כו יד) ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' אלוהי, כלומר, לא הוצאתי ממנו בדבר שאינו מקיים את הגוף.

בשורש מצות מעשר שני, שכתבתי בסדר ראה אנכי (מצוה תעג) תבין טעם הענין, למה נצטוינו שלא להוציא כו' אם בצרכי אכילה ושתייה, ולא נוכל להוציא אפילו לקנות בו כלי כסף וזהב או עבדים ושאר הדברים, וקחנו משם.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (מעשר שני פ"ב, מ"א), שמותר להוציא בדברים שיסוך גופו בהם, שהסיכה בכלל אכילה ושתייה, דכעין מזון היא, לחזק הגוף ולהועילו. ומה שאמרו (רמב"ם מעשר שני פ"ג ה"ה), שאסור להוציא דמיו בשום דבר אחר, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה, ואפילו יהיה דבר מצוה. ולשון ספרי שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין. ואמרו זכרונם לברכה (שם פ"א, מ"ז), שכל זמן שהוציא ממנו כלום לשום דבר, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה, שתשלום זה הוא שישלם מעות כנגדן ויאכל מהן בירושלים צרכי סעודה, ומן הדומה דכיון שיש בו תשלומין אין בו חיוב מלקות. ויתר פרייה מבוארין במסכת מעשר שני. ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית, כי אז היו לנו מעשרות דאורייתא. ועובר על זה והוציא בזמן ההוא מעות מעשר שני בשום דבר, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה עבר על לאו, ומשלם מכיסו דמים כמותם, ולוקח מהם צרכי אכילה ואוכלן בירושלים כמו שאמרנו.

תריא. מצוה ללכת ולהדמות בדרכי השם יתברך.

שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר והטוב

בכל כוחנו, ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובין זולתנו, על דרך החסד והרחמים, כאשר ידענו מתורתנו שזהו דרך

— שיח המנחה —

כנגדו מתקן את הלאו שהרי מחלל עתה את מעות המע"ש על פירות ומה שחילל קודם לא חל החילול כדמשמע בקדושין ג"ו א' (ומיושב מה שהעיר במנ"ח שם): ומעשר שני פ"ג ה"י בה"ל ד"ה שנאמר לא נתתי].

ועיין ביבמות. רוב הראשונים הסכימו דאסור מדאורייתא (צז) בין במע"ש טהור ובין בטמא:

(צז) דגם רש"י ביבמות ע"ד ותו"י שם ע"ג א' שפ"י שם דבטמא מותר אינו אלא למאי דס"ד מעיקרא ולא למסקנא וכן מבואר בריטב"א שם ע"ש וכ"נ בשנו"א רפ"ד דמע"ש ולא כמנ"ח מצוה תרי"י ואו"ש כאן: ומעשר שני פ"ג ד"א ס"ק פא צה"ל ס"ק צז].

ואם הוציא. (קט) אם סך למת או שהדליק בהן את הנר וכה"ג שאינו בעולם א"צ לאכול כנגדן שהרי לא יתקן בזה כלום שא"א כבר לחללו:

(קט) כ"כ רמב"ן בסה"מ שרש ח' בדעת רבנו וכ"כ במשנה ראשונה מע"ש פ"ה מ"ב ודלא כמנ"ח מצוה תרי"י וגם דלא כק"ס שכ' שהוא קנס: ומעשר שני פ"ג ד"א ס"ק פו צה"ל ס"ק קט].

ואין לוקין. נראה מדברי רבנו שאין לוקין על לאו זה וכן בפ"ט מסנהדרין לא מנה זה בכלל הלוקין והרמב"ן בסה"מ שרש ח' עמד ע"ז למה אין לוקין לפ"ד רבנו ובחינוך מצוה תרי"י כתב שאין לוקין הואיל וניתן לתשלומין שיאכל כנגדו וכונתו דע"י שיאכל

בעבר הזמן ביטל המצוה ואין תקנה עוד והנה הקהל היה בכל שבע שנים דהיינו מוצאי שמיטה אך השמיטה הסמוך ליובל היו קורין ביובל בחג הסוכות ואח"כ עברו שמנה שנים היינו שנת היובל ושבעה שני השמיטה כפי מאי דקיימא לן שנת היובל אינו נחשב לשמיטה אם כן בכל יובל הי' הקריאה בסוף שמנה שנים ע"י בס' טור"א בר"ה

כתב כן. והנה מבואר בש"ס דהמלך הי' קורא וא"י אם הלכה למשה מסיני כ"ה דדוקא מלך ואם אין מלך בישראל אין מצוה כלל אם כן עד שאול המלך עליו השלום לא נתקיימה מצוה זו ואפשר דלאו דוקא מלך רק גדול שבדרורו עליו היה המצוה אם לא הי' מלך וכ"נ מצד הסכרא וגם אם היה עיכוב דוקא בעזרת נשים והיינו בבית המקדש או אפשר אף במקום אחר בירושלים אך מה שנדחה מפני הבימה שלא לדחוק

השם וזה חפצו מבריותיו, למען יזכו לטוב כי

חפץ חסד הוא, ועל זה נאמר (דברים כח ט) והלכת

בדרכיו, ונכפלה המצוה עוד במקום אחר, שנאמר

ללכת בכל דרכיו (דברים י יב, יא, כב).

ואמרו זכרונם לברכה (בספרי עקב יא כב) בפירוש זאת המצוה, מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום, מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון, מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק, אף אתה היה צדיק, מה הקדוש ברוך הוא נקרא קדוש, אף אתה היה קדוש. והענין כולו לומר שנלמד נפשנו ללכת בפעולות טובות כאלו ומידות נכבדות אשר יסופר בהם יתברך על דרך

משל לומר שמתנהג במידות טובות אלו עם בריותיו. והוא ברוך הוא יתעלה על כל עליוי גדול, שאין בנו כח ודעה להשיג גודל מעלתו ורוב טובו ולא ככל הנבראים, ועל הדרך הזה שאמרנו (רמב"ם דעות פ"א ה"ו) יקראו הנביאים לאל ברוך הוא כל הכינויים צדיק ישר תמים גיבור חזק רב חסד ארך אפים, כי באמרם ארך אפים אין הענין חלילה שיהיה כעס לפניו לעולם, כי אשר בידו להמית ולהחיות, למחות עולם ולבראת, ואין אומר לו מה תעשה למה יכעס, גם כי הכעס איננו שלמות ככועס, ואליו ברוך הוא כל השלמות. אבל הענין באמת על הדרך שזכרנו, כלומר שהן המידות המעולות שמתנהג עם בריותיו, ויש לנו ללמוד ולעשות כל דרכיו בדמיונו.

ואולי, בני, תחשוב לבא עלי במה שכתוב ואל זועם בכל יום (תהלים ז, יב), ואמרו זכרונם לברכה (ברכות ז ע"א) וכמה זעמו רגע ואתה בני אל תטעה בזה, חלילה לאל מרשע ומלבבך להאמין בו ברוך הוא כי אם תכלית כל שלמות, וענין הכעס לא יארע בנו רק מצד היותנו בעל החומר הגרוע. ובאמת כי הזעם שזכרו בו איננו רק על דרך משל על ענין העולם, כוונתם לומר כי בהיות רוב בני אדם שבעולם נמשכים אחר תאוותם ומהם רבים עובדים לשמש ולירח ולמזלות וגם לעצים ולאבנים יתחייב העולם מתוך זה כליה תמיד, ואולי אמרם שזעמו רגע בכל יום, הטעם לפי שהעולם נידון אחר רובו ובכל יום ויום מתחייב העולם על מעשיהם הרעים, ואותו רגע קטן אשר ישלים הרוב חוטא אחד בחטאו ידמו זכרונם לברכה לזעם האל, לומר שיש באותו רגע חרון אף בעולם וחיוב עליהם, שהכל ראויים באותו רגע מכח מידת הדין לכלות, אלא שמידת הרחמים מכרעת מיד ומעמידו. וקבל זה בני ממני עד שמעך טוב ממנו.

שורש מצוה זו ידוע הוא, כי היא ושרשה דבר אחד.

דיניה, גם כן קצרים. ענינה הוא דרך כלל שיבחר לו האדם בכל עניניו ובכל מעשיו בין באכילה בין בשתייה בין במשא ומתן בין בדברי תורה, בין בתפילה בין בשיחה ובכל דבר הדרך הטובה והממוצעת, ולא יתרחק אל הקצוות לעולם, ועל כלל הענין הזה אמרו זכרונם לברכה (סוטה ה ע"ב), שיהא אדם שם דעותיו תמיד כלומר, שיחשוב בעניניו לעשות אותם על דרך המיצוה והיושר, וסמכו הדבר לקרא דכתיב (תהלים נ כג) ושם דרך אראנו בישע אלהים. דרשו הם (מועד קטן ה, א), אל תקרי ושם אלא ושם.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה ואינו משתדל להישיר דרכיו ולכבוש יצרו ולתקן מחשבותיו ומעשיו לאהבת האל ולקיים המצוה הזאת ביטל עשה זה.

פרשת וילך

פרשת וילך יש בה שתי מצוות עשה

תריב. להקהיל כל ישראל בחג הסוכות.

שנצטוינו שיקהל עם ישראל כולו אנשים ונשים וטף, במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות ביום שני בחג ולקרא קצת מספר משנה תורה באזניהם, שהוא אלה הדברים, ועל זה נאמר (דברים לא יב) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגומר. וזאת היא מצות הקהל הנזכרת בגמרא, כענין שאמרו בראשון של קידושין (לד, א) והרי הקהל דמצות

מצוה תריב, מצות הקהל במוצאי שביעית שנצטוינו שיקהל עם ישראל כולם וכו' וע"ז נאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכו'. מבואר בר"מ פ"ג מה' חגיגה והדינים כ"ה. מ"ע מן התורה להקהל כל ישראל ולקרוא (את) פרשיות ממשנה תורה וזמן המצוה במוצאי שמיטה בחג הסוכות ועיין בסוטה דף מ"א ברש"י כפי מה שהבינו התוס' מדבריו דהמצוה הוא ביום טוב ראשון של חג דוקא והתוס' הקשו עליו ונראה מדבריהם דהמצוה ביום א' דחזו"מ דוקא ועיין במגילה דיום הקהל שחל להיות בשבת מאחרינן נראה דהמצוה אח"כ ג"כ ועיין בס' טור"א שכ' דהמצוה עד חצי הרגל דעדיין רוב הרגל בחוץ וזריזים מקדימים אך ביום טוב ראשון נדחה מחמת הבימי' ע"כ קורא במוצאי יו"ט הראשון. והנה

התפלל דוד על קללת רשע זה, ולא התפלל פן על שאר הרשעים? ולכך נראה שלא נקרא רשע בשביל שרוצה למכור ביקר, אלא כשהוא רשע כבר בפני עצמו, ובשבילו יורד הקללה בתבואת הארץ. וחוטא זה יש לו תבואה הרבה, וגם קונה תבואות הרבה ומפקיע את השער, נמצא שלא עליו יגיע אותה הקללה שיורדת בשבילו, ואדרבה חוטא זה נשכר בה וזה אינו ראוי! ולכך התפלל עליו דוד עליו השלום.

ואנו רואין שהכתוב הזהיר את אוכלי המן שלא יותירו ממנו עד הבקר (שמות טז, יט), וכן הזהיר גבי אכילת הפסח (שמות יב, י): "והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו". וכל זה רמז על שרפת אש של גיהנם ששולטת באותם שהם מקטני אמנה, רק יהא לבו של אדם נכון ובטוח בהקדוש ברוך הוא שיזמין לו פרנסתו דבר יום ביומו:

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

לפי שהצדקה היא פרנסת העניים, ראוי לבאר כאן בחלק הפרנסה ענין הצדקה. הצדקה פוללת כל המצות כענין שנאמר (דברים ו, כה): "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות" וגו'. והטעם לפי שעקר הצדקה הוא מה שירחם האדם על נפשו עלובתא דא, ושיזון אותה על ידי עשייתו הישר והטוב. וכן מי שיורה חטאים בדרך התשובה, הוא בכלל הצדקה, שאם חייב האדם לעשות חסד עם חברו כדי להחיות את גופו, עם נפש עצמו לא כל שפן.

במצות הצדקה יש להרהר קצת, שאחר שהקדוש ברוך הוא שונא לעני זה וחסף דכאו, מי ימלא את לבו

לְקָרֵב אֶת שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (כְּטַעַנַת טוֹרְנוֹסְרוּפוּס
הַרְשָׁע לְרַבֵּי עֲקִיבָא — בְּבֵא בַתְּרָא י, א). וּלְפִי דַעְתִּי שְׁזָה הִיָּה
טַעוֹתָם שֶׁל אַנְשֵׁי סְדוּם שֶׁהִכְרִיזוּ שֶׁכֹּל מִי שֶׁמִּחְזִיק יָדַי עָנִי
וְאֲבִיוֹן יִשְׂרָף בְּאֵשׁ, וּלְכֹף נִשְׂרְפוּ הֵם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. וְקָשָׁה
לְהֵאֱמִין שֶׁיְהֵא שׁוֹם קְבוּץ מְדִינָה בְּעוֹלָם שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁחָתָה
זוֹ לְחַק מְדִינָי, וְכֹל שֶׁכֵּן שֶׁיַּעֲנִשׁוּ עָלָיו עֲנֵשׁ גָּדוֹל כְּזֶה (עִין
שֵׁם בְּרַמְבַּ"ן וּבְרַבְנֵנוּ בַחֲ"י, בְּרֵאשִׁית יח, כ). וְלֹא מְצִינוּ גַם כֵּן שֶׁהָיוּ
מְעַנִּישִׁים אֶת מִי שֶׁמִּפְזֵר אֶת שְׁלוֹ שְׁלֹא לְצַרֵּף, רַק הָעֲנִישׁוּ
לְחֹנֵן דָּלִים מִטַּעַם שֶׁפָּרַשְׁתִּי — לְפִי שֶׁחֹנֵן שׁוֹנְאוֹ שֶׁל
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

וְלֹא כְּאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב, כִּי חֲלִילָה לְהֵאֱמִין שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא שׁוֹנֵא לְעָנִי זֶה. אֲדַרְבָּה הוּא אוֹהֵבוֹ, כִּי (מְשָׁלִי ג,
יב): "אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ", וְהוּא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, יוֹדַע
בוֹ שֶׁיַּעֲמֵד בְּנִסְיוֹן יוֹתֵר מֵעֲשִׂיר זֶה. וְאִין זֶה רַק כָּאֵב אֲשֶׁר
יוֹכִיחַ אֶת בְּנוֹ וּמִפְּהוֹ בְּשֶׁבֶט מוֹסֵר, וּמְצַטְעֵר אַחֵר כֶּף שֶׁיִּשְׁמַע
קוֹל בְּכִית הַבֵּן, וּמְרַמֵּז לְחֻבְרוֹ שֶׁיִּרְאֶה לְרִצּוֹת אֶת בְּנוֹ. שְׂאִינוּ
שׁוֹה לוֹ כָּלֵל לְחֹזֵר וְלַחֲנֹף לוֹ, שְׂאֵם כֵּן לֹא הִיָּה מוֹעִיל כָּלֵל
שֶׁבֶט הַמוֹסֵר שְׁלוֹ. וְאִין סֶפֶק שְׂאֵם חֻבְרוֹ יִתֵּן לְבְנוֹ דִּינָר
אַחַד כְּדֵי לְרִצּוֹתוֹ, שֶׁהָאֵב יִשְׁלַם לוֹ כְּפֹל כְּפֹלִים. כֶּף מִמַּשׁ
הָעֲנִין גְּבִי הַצְּדָקָה.

וְהִנֵּה הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְכַד הוּא הַמְּשַׁבֵּיעַ לְכָל חַי בְּרִצּוֹן טוֹב,
לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ אִינוּ חָסֵר כְּלוּם בְּנִתְיָנָתוֹ.
אַבֵּל הָאָדָם שֶׁחָסֵר בְּנִתְיָנָתוֹ, הִנֵּה לְבוֹ תָּמִיד רַק רַע לְתַת
לְזוּלָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִזְהִיר הַכֶּתוּב (דְּבָרִים טו, י): "וְלֹא יִרַע לְכַבֵּךְ"
וְגו'. "וְכֹל נֹדִיב לֵב" תִּרְגַּם אוּנְקֵלוֹס (שְׁמוֹת לה, כב): דִּיתְרַעִי.
וּשְׂאֵר כָּל נִדְבָה תִּרְגַּם נְדָבְתָא. וְהַטַּעַם כְּדִפְרַשְׁתִּי, לְפִי שֶׁהֵלֵב

מנה אחת אפים בסבר פנים יפות. אפים הוא פנים [רש"י עירובין כב ע"א ד"ה אפים ועוד], וכמו שהוא גם בלשון ארמי אפיין או אפיא, וכיוון שזכרו פנים גבי נתינה דבר הלמד מענינו הוא שהכונה בסבר פנים יפות. ובחיבור התשובה

להמאירי [משיב נפש מאמר ב פ"ב] כתב, ואמנם יש מי שפרש ולחנה יתן מנה אחת אפים, מלשון פנים, כלומר חלק הראוי להתקבל לפני כל אדם, ודבריו שייכים לדרשת הפסיקתא להלן ר"פ מנה אחת אפים: כנגד כ"ה הפנים. נתן לה חלק כנגד פנינה וילדיה, ר"ל כנגד כל שאר הפנים שהיו שם נתן לחנה חלק, וצ"ל שהיתה ראויה לאכול הכל, דאם לא כן הוה לה מביא קדשים לבית הפסול, אבל היא לא היתה אוכלת כדלקמן, ומסתמא היו מביאין לאחרים לאכול, ולפ"ז אם מעיקרא היה ע"ד כן לא היה בזה איסור: דבר אחר היפה שבהם. אפשר שדריש פנים לשון חשוב ומובחר, כמו שאמרו על רבן גמליאל בעל החוטם [תענית כט ע"א]: דבר אחר אפים אפיפין [כ"ה בכת"י]. לפי הענין משמע דאפיפין הוא כפלים בלשון לעז, וכדמפרש לאלתר נתן לה כפלים, ובחיבור התשובה להמאירי [משיב נפש מאמר ב פ"ב] כתב, וכן אמרו ונתן לפינה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות, ולחנה יתן מנה אחת אפים, שרוצה בו פי שנים, וזה מהיותו מרבה

אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות, וילחנה יתן מנה אחת אפים' [שם א, ד-ה], בסבר פנים יפות. דבר אחר מהו 'אפים', פנגד כל הפנים. דבר אחר היפה שבהם. דבר אחר 'אפים' (פיין) נתן לה כפלים (ג), למה, 'פי את חנה אהב, וה' סגר רחמה'.

והיתה פנינה מכעסת אותה, והיתה בוכה ולא אוכלת, פמה שפתיב [מב] וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית ה' פן תכעסנה, ותכפה ולא תאכלי' [שם ז], ויאמר לה אלקנה אישה [חנה] למה תכפי' [שם ח], אמר לה, שרה שהיתה עקרה פן היתה יושבת ובוכה כל היום, [ולמה לא תאכלי], אלא רבקה שהיתה עקרה פן היתה עושה, ולמה ירע לבבך, אלא רחל שהיתה עקרה פן היתה יושבת בינה לבין עצמה, בתמיה, פירוש יושבת לבדה מבלי בעלה, ולכן מסיים הלא אנכי טוב לך, כלומר והיה לך להסב ולשמוח יחד עמי: כך היתה יושבת בינה לבין עצמה. בודדת דרך צער, בתמיה, וכתבתי בזה כדיבור הקודם: אלו עשרה ראשי דורות. ר"ל אפילו עשרה דורות הללו, שהם משפחת המלוכה ונשיאות שבט יהודה, שהיא משפחה חשובה שבישראל, אנכי טוב לך מזה, ועשרה דורות מקצתם עדיין לא נולדו, אלא היה על שם העתיד, שהיה אלקנה בעל רוח"ק: לא עשה. לא המתין ונתעכב הקב"ה בקיום והעמדת דבר זה, אלא מיד לאחר שפקד את חנה, מיהר להמית את בניה של פנינה, ובמדרשים בהרבה מקומות תיבת עשה, פירושה הוא כמו שהיה:

ה'לוא אנכי טוב לך מעשרה בנים, אלו עשרה ראשי דורות, ואלו הן, [מג] ואלה תולדות פריץ, פריץ הוליד את חצרון' [רות ד, יח] פלהם עשרה. דבר אחר 'הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים', אלו עשרה בנים של פנינה, לא עשה (ג) אלא כשבא לפקד את חנה, היתה חנה יולדת בן

תורה אור השלם [מב] וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית ה' פן תכעסנה ותכפה ולא תאכלי: [שם ז] [מג] ואלה תולדות פריץ פריץ הוליד את חצרון: [רות ד, יח]

פירוש מהרז"ו

כנגד כ"ה הפנים. וכמ"ש לקמן ריש פ' מ"ז מובחר ושוה לכל פנים ע"ש. ובילקוט [רמז עז] גרס כנגד פנינה וילדיה כנגד כל הבנים:

פירוש הגרא"ז

כנגד כ"ה הפנים. ר"ל שנתן לפנינה וילדיה נתן לה לבד כנגד כולם, וכן הוא במדרש. (ובילקוט [רמז עז] איתא כנגד כל הבנים, והוא ט"ס וצ"ל אפים, דמלת אפים דריש): ד"א אפים שנתן לה כפלים כו'. כך היתה כו'. כלומר בתמיה דודאי לא עשתה כן: ולמה ירע לבבך כו'. ר"ל לפרש כפל הלשונות תבכי אמר כנגד שרה, ולמה ירע לבבך אמר כנגד רבקה, הלא אנכי טוב כו' כנגד רחל: לא עשה. כלומר עדיין לא נסתיים המאמר ויש עוד לדרוש:

הערות וצייונים

(ג) ראה אגדת שמואל פרשה א. ילקו"ש שמואל רמז עז. פסיקתא רבתי להלן ריש פרשה מנה אחת אפים. ועיין מה שכתבתי ציאו"י שם. (ג) ראה ילקו"ש שמואל רמז פט.

ביאור

פסיקתא רבתי - פרשה מג כי פקד

תשסג ביאור

זה מריבויא דגם כעס: אין את עומדת וכו'. לשון השמונה: נעניתי לך. כלומר מודה ומתודה אני לך שלא נהגתי עמך כהוגן: אלא. כאן פירושו אעפ"כ, ובמדרשים בהרבה מקומות תיבת אלא, פירושה משתנה לפי הענין: ותר לי. מחלי לי על מה שחטאתי לך: את שני בניה. ר"ל עבור שני בניה: לשון שבועה או הבטחה: לפיכך הוא אומר עד עקרה ילדה שבעה. עכשיו חוזר לדברי רבנן [כפי נוסחת כת"י] שהיא דעה שלישית לתרץ הסתירה בין המקראות אם ילדה חמש למה כתיב שבעה, וקאמרו רבנן לעיל חמש ילדה, והאריכו בדרשה עד סיום המאמר והתירוץ: שנתחשבו לה. נכללו בחשבון בניה: (ח) כעס בתוך כעס. דרש הכפילות דכתיב וכעסתה כעס, ותיבת כעס מיותר, וגם למאן דאמר דברה תורה בלשון בני אדם, אפשר דכאן ודאי מיותר הוא, ואפשר דלדידיה נדרוש

שני בניה שנשתיירו לה. מהעשרה שהיו לה קודם שמתו השמונה: נעניתי לך. כלומר מודה ומתודה אני לך שלא נהגתי עמך כהוגן: אלא. כאן פירושו אעפ"כ, ובמדרשים בהרבה מקומות תיבת אלא, פירושה משתנה לפי הענין: ותר לי. מחלי לי על מה שחטאתי לך: את שני בניה. ר"ל עבור שני בניה: לשון שבועה או הבטחה: לפיכך הוא אומר עד עקרה ילדה שבעה. עכשיו חוזר לדברי רבנן [כפי נוסחת כת"י] שהיא דעה שלישית לתרץ הסתירה בין המקראות אם ילדה חמש למה כתיב שבעה, וקאמרו רבנן לעיל חמש ילדה, והאריכו בדרשה עד סיום המאמר והתירוץ: שנתחשבו לה. נכללו בחשבון בניה: (ח) כעס בתוך כעס. דרש הכפילות דכתיב וכעסתה כעס, ותיבת כעס מיותר, וגם למאן דאמר דברה תורה בלשון בני אדם, אפשר דכאן ודאי מיותר הוא, ואפשר דלדידיה נדרוש

אָחַד, וּפְנֵנָה קוֹבְרַת שְׁנֵי בָנִים, יְלֵדָה חֲנָה

אַרְבָּעָה וּפְנֵנָה קוֹבְרַת שְׁמוֹנָה, וְהִיתָה חֲנָה

מְעַבְרַת בֵּן חֲמִישִׁי, וְנִתְיָרָא פְּנֵנָה שְׁלֹא

תְּקַבֵּר שְׁנֵי בָנֵיהָ שֶׁנִּשְׁתִּירוּ לָהּ, מִה עֲשֵׂתָה

פְּנֵנָה, הִלְכָה וּבִקְשָׁה מִן חֲנָה, אָמְרָה לָהּ

בְּבִקְשָׁה מִמֶּנּוּ נִעֲנִיתִי לָךְ, יוֹדַעַת אֲנִי שְׁחָטָאתִי

לָךְ אֲלֵא וְתֵר לִי פְדֵי שִׁיחִיו שְׁנֵי בָנֵי

שֶׁנִּשְׁתִּירוּ לִי, בְּאוֹתָהּ הִשְׁעָה נִתְפַלְלָה חֲנָה

לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמְרָה לְפָנָיו, וְתֵר

לָהּ אֶת שְׁנֵי בָנֵיהָ שִׁיחִיו, אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ

בְּרוּךְ הוּא, חֲיִיךְ שֶׁהֵיוּ רְאוּיִים לְמוֹת, אֲלֵא

הוֹאִיל שֶׁנִּתְפַלְלָתְ עֲלֵיהֶם שִׁיחִיו, לְשִׁמּוֹךְ אֲנִי

קוֹרָא אוֹתָם, לְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר 'עַד עֲקָרָה

יְלֵדָה שְׁבַעָה', שֶׁנִּתְחַשְּׁבוּ לָהּ שְׁנֵי בָנִים שֶׁל

פְּנֵנָה.

ח דָּבָר אַחַר כִּי פָקַד ה' אֶת חֲנָה. מֵה

כְּתִיב לְמַעַל מִן הָעֵינַן

[מד] 'וכעסתה צרתה גם פעם' [שמואל א' א, ח], 'שהיתה פננה מכעסת [את] חנה פעם בתוך פעם,

ומה היתה עושה, אמר רבי נחמן בר אבא, היתה פננה משפמת ואומרת לחנה, אין את עומדת

ומרחצת פניהם של בניך פדי שילכו לפני הספר, ובשש שעות היתה אומרת, אין את עומדת

ומקבלת את בניך שבאו מבית הספר, זה 'וכעסתה צרתה גם פעם'. אמר רבי תנחומא בר אבא,

היו יושבים לאכל, והיה אלקנה נותן לכל אחד ואחד מן בניו חלקו, מה היתה פננה עושה,

מתכוננת להכעיס את חנה, היתה אומרת לאלקנה תן לזה בני חלקו ולזה בני לא נתת חלקו, למה,

'בעבור הרעמה' (ל) (לטובה). דבר אחר 'בעבור הרעמה' [על האלהים לטובתה], אמר (להם) [לה]

תורה אור השלם [מד] וכעסתה צרתה גם פעם בעבור הרעמה כי סגר ה' בעד רחמה: [שמואל א' א, ח]

פירוש הגרא"ו

נתת חלקו. כצ"ל. ר"ל שהיתה מזכרת לפניו לזה נתת כו' על לא דבר, שהרי היה יודע למי נתן ולמי לא נתן, רק כדי לומר שהם בניו שיהיה לחנה למפח נפש: למה בעבור הרעמה דבר אחר בעבור הרעמה על אלהים. כצ"ל. ור"ל

רד"ף

מטר חייך אני פוקדה. כנ"ל. וזילקוט [גמ' עו] הגיסקא מיד אני פוקדה. נערוך ערך אן ה', זמיון, מלמד. הניא מפסיקמא דר"ה שלא נמלא לפנינו:

פירוש מהרז"ו

נעניתי לך. לשון הכנעה: וותר לי. מחול לי מה שחטאתי לך: לפיכך הוא אומר כו'. וזה דעת רבנן דלעיל לפי נוסחת הילקוט, ולפי המדרש היא דעת ר' נחמיה: ח שילכו לבית הספר. כצ"ל: תן לזה בני חלקו ולזה בני חלקו וזה בני לא

ח [לפניו]. אולי צ"ל לבית הספר, וכמ"ש לקמן שבאו מבית הספר: לטובה. בילקוט לא גרס תיבת לטובה. ועיין ב"ב דף ט"ז [ע"א] שטן ופנינה לשם שמים נתכוננו, וזהו שכונן בכאן בתיבת לטובה:

הערות וצייונים

(לד) עיין צ"ב טו ע"א.

פרשת קרח

המדריך הקצר לענייני מחלוקת

מחלוקת לשם שמים, הייתכן?

מהלך הדורות שימש מעשה קרח כאב טיפוס וכמודל טראגי למחלוקות, לדרך היווצרותן, לדמות בעלי המחלוקת ולתוצאותיה. לדאבוננו ההיסטוריה של עם ישראל לדורותיו, מאז תקופת האבות ועד ימינו אלה, רצופה מחלוקות רבות בכל החוגים ובכל המגזרים.

התורה מציינת ש"בני קרח לא מתו" (במדבר כו, יא). ההבנה הפשוטה היא שבני קרח נצלו מן העונש כיוון שנסתלקו מן המחלוקת, אך הדרשנים לדורותיהם דרשו בבדיחות ש"בני קרח לא מתו" מפני שבכל דור ודור ישנם "בני קרח", ממשיכי דרכו, המרבים מחלוקת בעם.

המשנה בפרקי אבות מחלקת בין מחלוקת לשם שמים למחלוקת שאינה לשם שמים: "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים" (אבות ה, ז).

אך נשאלת השאלה: כיצד נוודא שהמחלוקת היא אכן לשם שמים, הרי בעל המחלוקת תמיד בטוח שמחלוקתו צודקת והיא לשם שמים? דבר זה טומן בחובו סכנה עצומה!

הגמרא (בבא בתרא טז ע"א) אומרת שכשפנינה ציערה את חנה היא כיוונה לשם שמים, כדי שחנה תתפלל. הרבי מקוצק דרש את הגמרא באופן חריף יותר. כיצד יכול אדם להיות כה רשע, כפי שעשתה פנינה לחנה? כאשר אדם טועה לחשוב כי מעשיו הינם לשם שמים, עלול הוא לבצע עוולות נוראיות לאדם אחר ללא כל רגש מצפון או מעצור.

לעזרתנו נחלצת אותה המשנה באבות, ומביאה בהמשך דוגמאות על מנת לסייע לנו להבחין בין מחלוקת שהינה לשם שמים למחלוקת שאינה לשם שמים: "איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו" (אבות ה, ז).